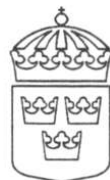

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1990/91:AU6

Medbestämmande i arbetslivet

1990/91
AU6

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 21 motioner från föregående riksmöte om medbestämmandefrågor. I dem har moderata samlingspartiet, folkpartiet, centern och vänsterpartiet liksom tidigare år redovisat sin syn på behovet av förändringar på medbestämmandeområdet. Dessutom begärs i enskilda motioner mer avgränsade förändringar på samma område.

Till de frågor som härigenom kommer att belysas i betänkandet hör behovet av en utvärdering av lagstiftningen på det arbetsrättsliga området med krav på mer allmänna omprövningar i väsentliga avseenden liksom medbestämmandet på den offentliga sektorn och den negativa föreningsrätten. Vidare behandlas den fackliga vetorätten vid entreprenader, företagsblockader, stridsrätten och den s.k. 200-kronorsregeln samt frågor om arbetsgivares skadeståndsskyldighet m.m.

Samtliga motioner har avstyrkts av utskottet. Till betänkandet har fogats 21 reservationer och 2 särskilda yttranden.

Motionerna

Motioner väckta under allmänna motionstiden januari 1990

1989/90:A291 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inte införa ytterligare tvångsmedel på arbetsmarknaden riktade mot de arbetande,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fackliga organisationers vetorätt vid köp och försäljning samt investeringar i företag i Sverige och utomlands,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av demokratiska rättigheter på arbetsplatserna för lokala fackföreningar och anställda för ekonomins utveckling.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:Fi212.

1989/90:A705 av Filip Fridolfsson m.fl. (m, fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbud mot blockad av företag utan fackligt ansluten för dess vägran att teckna avtal separat eller via arbetsgivarorganisation.

1990/91:AU6

1989/90:A708 av Kurt Ove Johansson och Lars-Erik Lövdén (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av reglerna för arbetstagares rätt till delpension och om arbetsgivarnas "vetorätt" i detta sammanhang.

1989/90:A711 av Karl-Erik Persson m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om facklig vetorätt mot utflyttning av verksamhet till annat land.

1989/90:A715 av Filip Fridolfsson m.fl. (m, fp, c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag om negativ föreningsrätt.

1989/90:A719 av Siw Persson m.fl. (fp, m, c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tilläggsdirektiv till konkurrenskommittén avseende konkurrensbegränsningar orsakade av arbetsmarknadslagstiftningen.

1989/90:A721 av Kjell Johansson m.fl. (fp, m, c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om förbud mot blockad av enmansföretag för dess vägran att teckna avtal separat eller via arbetsgivarorganisationen.

1989/90:A722 av Rolf Clarkson m.fl. (m, fp, c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om förslag till sådana ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen att en rimligare relation uppnås mellan mindre arbetsgivare och arbetstagare när det gäller skadestånd enligt vad i motionen anförts,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att denna utredning också skall ges i uppdrag att utreda eventuellt missbruk av s.k. informella skadestånd i enlighet med vad i motionen anförts.

1989/90:A723 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att företag som är enmansföretag och/eller saknar kollektivavtal inte får diskrimineras,

2. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av de arbetsrättsliga lagarna med syfte att få en bättre anpassning till de mindre företagen.

Motiveringen återfinns i motion 1989/90:N223.

1989/90:A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen skall tillsätta en arbetsrättskommission med uppgift att lägga fram förslag som syftar till att förbättra de anställdas rättigheter på arbetsplatserna och till förändrade maktförhållanden på arbetsplatserna i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen begär att regeringen skall tillsätta en arbetsrättskommission enligt yrkande 1 med en sammansättning i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 4.2,

21. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen om rättegång i arbetstvister för att skiljeklausuler som undandrar arbetstvister från domstols behörighet endast bör vara giltiga om de intagits i kollektivavtal i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.3,

39. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av medbestämmandelagen så att förenings- och förhandlingsrätten utsträcks till att gälla även arbetssökande i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.10.1,

40. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av medbestämmandelagen så att förhandlingsskyldigheten enligt 11 § bör gälla inför viktigare beslut i stället för inför viktigare förändring i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.10.2,

41. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av medbestämmandelagen så att de allmänna skadestånden ställs i relation till företagets omsättning enligt samma modell som föreslås i anställningsskyddslagen i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.10.3,

42. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av medbestämmandelagen så att den inskränkning i rätten att vidta fackliga stridsåtgärder i tvister med internationell anknytning som i dag finns elimineras i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.10.4,

43. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av medbestämmandelagen så att fredsplikt enligt 41 § endast bör gälla i frågor som uttryckligen är reglerade i kollektivavtal i enlighet med vad i motionen anförts under avsnitt 5.10.5.

1989/90:A728 av Birger Rosqvist och Sven-Gösta Signell (s) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förändringar av medbestämmandelagen i syfte att återställa den ordning som gällde före den s.k. Britanniadomen.

1989/90:A732 av Elver Jonsson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förändring av medbestämmandelagens förhandlingsregler i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om negativ föreningsrätt,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning mot organisationsklausuler,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om MBL inom offentlig sektor,

9. att riksdagen hos regeringen begär förslag om avskaffande av vetorätsreglerna i medbestämmandelagen i enlighet med vad i motionen anförts,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av de arbetsrättsliga skadestånden,

12. att riksdagen beslutar att 60 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet skall ha följande lydelse: Är någon skadeståndsskyldig enligt denna lag, kan skadeståndets belopp nedsättas i förhållande

till vad som annars skulle ha utgått, om det är skäligt med hänsyn till den skadevällandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende på tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevällandes tillgångar eller omständigheter i övrigt. Fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet kan också medges. Vid bedömande enligt första stycket av arbetstagares skadeståndsskyldighet för deltagande i olovlig stridsåtgärd skall särskild hänsyn tagas till omständigheter, som har framkommit vid överläggning enligt 43 §, och verkningarna av överläggningen.

1989/90:A741 av Lars-Erik Lövdén och Kurt Ove Johansson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av 42 § medbestämmandelagen.

1989/90:A742 av Stig Gustafsson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ge MBL en sådan utformning att lagen tillåter vidtagande av sympatiåtgärder i konflikter med utländsk bakgrund.

1989/90:A744 av Bengt Harding Olson m.fl. (fp, m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förtydligande av begreppet motpart i 45 § MBL i enlighet med vad som anförts.

1989/90:A745 av Anna Horn af Rantzien och Lars Norberg (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att 34 § medbestämmandelagen utvidgas med en etisk regel som slår fast att en arbetstagare inte är skyldig att utföra arbete som strider mot lag och goda seder, innebär en risk för arbetstagarens liv eller hälsa, anvisats på grund av avtalstolkning i ond tro eller eljest strider mot arbetstagarens övertygelse, samvete eller kan upplevas som förödmjukande för arbetstagaren.

1989/90:A757 av Börje Hörnlund m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillkallas med direktiv att genomföra en total översyn av arbetsrättslagstiftningen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1989/90:A760 av Sonja Rembo m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om medbestämmandelagens allmänna utformning,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet för att säkerställa den negativa föreningsrätten,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet så att s.k. organisationsklausuler förbjuds,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen om medbestämmande i arbetslivet (1976:580) i enlighet med vad i motionen anförts angående avdrag på lön för fackföreningsavgifter,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet i enlighet med vad i motionen anförts angående arbetstagarnas representation,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående fackliga stridsåtgärder,

7. att riksdagen beslutar att 60 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet skall ha den lydelse angående arbetsrättsliga skadestånd den hade den 31 december 1984,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbud mot blockad av enmansföretag och företag med anställda familjemedlemmar i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att riksdagen hos regeringen begär utredning om och förslag till begränsning av facklig organisations rätt att genomföra blockad av företag enligt vad som anförts i motionen,

10. att riksdagen beslutar att upphäva reglerna om facklig vetorätt i 38–40 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

11. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av skadestandsreglerna i den arbetsrättsliga lagstiftningen i enlighet med vad som anförts i motionen,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ideella skadestånd,

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagändringar om medbestämmande för arbetstagare inom offentlig förvaltning i enlighet med vad som anförts i motionen,

14. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet vad gäller förhandlingsplikt vid chefstillsättningar i enlighet med vad som anförts i motionen.

1989/90:A761 av Sonja Rembo m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk utredning om den arbetsrättsliga lagstiftningen i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsmarknadslagarnas nuvarande utformning och effekter,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsmarknadslagarnas framtida utformning.

Motioner väckta med anledning av proposition 1989/90:95 om allmänt lönestopp

1989/90:A15 av Paul Cizuk (mp) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till lag, som ålägger banker att utan hinder utbetala innestående medel när kontoinnehavarna så begär även under pågående arbetskonflikt.

1989/90:A17 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag om demokratiska rättigheter i arbetslivet enligt vad som i motionen anförts.

Lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) har i huvudsak två grupper av regler. Den ena gruppen har hämtats från den tidigare s.k. arbetsfredslagstiftningen. Hit hör bestämmelserna om föreningsrätt (7—9 §§), de grundläggande reglerna om parternas förhandlingsrätt (främst 10 §), bestämmelserna om kollektivavtal (23—31 §§) samt avsnitten om fredsplikt (41—45 §§) och om medling i arbetstvister (46—52 §§). Även reglerna om skadestånd och andra påföljder (54—62 §§) bygger i viktiga delar på äldre lag.

Den andra gruppen regler ingår i MBLs regelsystem för arbetstagar- nas medbestämmanderätt. Hit hör först reglerna om den *förstärkta förhandlingsrätten* för arbetstagersidan (11—14 §§). Dessa bestämmelser omfattar i första hand arbets- och företagsledningsfrågor i vid bemärkelse. Den *primära förhandlingsskyldigheten* enligt 11 § är avsedd som ett medel för arbetstagar- na att påverka arbetsgivarens beslut. Enligt den primära förhandlingsskyldigheten är arbetsgivaren skyldig att begära förhandling innan han fattar vissa beslut. Arbetsgivaren är vidare utom i vissa undantagsfall skyldig att dröja med sitt beslut tills förhandlingen har slutförts. Genom denna uppskovsskyldighet får arbetstagersidan tillfälle att lämna sina synpunkter på förhandlingsfrågan och påverka arbetsgivaren i dennes beslutsfattande.

En arbetstagarorganisation, som har primär förhandlingsrätt enligt 11 §, har enligt 12 § också rätt att på eget initiativ begära förhandling med arbetsgivaren i varje fråga där arbetsgivaren står i begrepp att fatta ett beslut som rör en medlem i organisationen.

De anställdas rätt att genom förhandling medverka i beslutsprocessen hos arbetsgivaren förutsätter att de hålls underrättade om och får insyn i arbetsgivarens verksamhet. Lagens regler om rätt till information (18—22 §§) syftar till att tillgodose detta.

En grundtanke bakom 1976 års arbetsrättsreform var att det ankommer på arbetsmarknadens parter att utforma och vidareutveckla arbetstagar- nas medbestämmande med utgångspunkt i lagens regler. Dessa syftar därför till att främja tillkomsten av *medbestämmandeavtal*. Sådana avtal har kommit till stånd på de stora avtalsområdena.

Ett inslag i det genom MBL införda systemet av regler om arbetstagar- nas medbestämmanderätt utgörs av bestämmelserna i 38—40 §§ om *facklig vetorätt* i vissa fall. Dessa syftar till att komma till rätta med missförhållanden av skilda slag som kan uppkomma när en arbetsgivare avser att lämna ut ett arbete till icke anställd arbetskraft, t.ex. uppdragstagare eller entreprenörer.

Slutligen kan nämnas MBLs regler om överläggning vid arbetstagar- res olovliga stridsåtgärder (43 §), vissa skadestandsregler inkl. den s.k. *200-kronorsregeln* i 60 § och regler om tvisteförhandling och rättegång (63—69 §§).

Utredning om förhandlingsformer och spelregler på arbetsmarknaden

Regeringen bemyndigade den 19 april 1990 arbetsmarknadsministern att tillkalla en särskild utredare med uppgift att lägga fram förslag som syftar till att förbättra förhandlingsformerna och spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden. Bland de frågor som utredaren skall prioritera kan nämnas fastare förhandlingsformer bl.a. med syfte att få till stånd en bättre fungerande lönebildningsprocess. Utredaren skall även undersöka problemen med otydliga varsel, samhällsfarliga konflikter och systemet med "samhällsfarliga" nämnder. Vidare skall utredaren lägga fram förslag som tillåter att högre skadestånd än för närvarande kan dömas ut för olovliga stridsåtgärder samt även i övrigt se över det skadeståndsrättsliga systemet. Slutligen skall utredaren överväga åtgärder för att stärka förlikningsmannaorganisationens ställning.

Utskottet

Inledning

Utskottet tar i detta betänkande upp olika frågor om medbestämmande i arbetslivet med anledning av motioner som väcktes under allmänna motionstiden vid föregående riksmöte. Dessutom kommer att beröras vissa mer allmänna arbetsrättsliga frågor.

De frågor som redovisas i det följande har i flertalet fall behandlats av utskottet i tidigare sammanhang, senast i betänkandet 1989/90:AU6.

Allmänna arbetsrättsliga frågor

Övergripande utredningar av arbetsrätten

Motionerna

Sonja Rembo m.fl. (m) begär i de inledande avsnitten till kommittémotion A761 en parlamentarisk utredning om den arbetsrättsliga lagstiftningen samt ett tillkännagivande till regeringen om arbetsmarknadslagarnas framtida utformning. Motionärerna erinrar om att 1970-talets arbetsrättsliga lagar huvudsakligen har varit inriktade på att öka de anställdas inflytande och trygghet i anställningen. Dessa allmänt accepterade syften har i viss utsträckning uppnåtts. Lagstiftningens främsta förtjänst ligger inte så mycket i regelsystemets utformning som dess förmåga att medvetandegöra arbetstagarnas berättigade krav på medinflytande, personlig utveckling och anställningstrygghet.

Men lagstiftningen har också en lång rad nackdelar som är mindre uppmärksammade. Dessutom har den haft andra — mindre uttalade — syften än de tidigare nämnda, nämligen att stärka de fackliga organisationernas politiska och ekonomiska inflytande. Genom lagstiftningen

har vissa fackliga organisationers krav på långtgående inflytande inom näringslivet tillgodosetts utan att de har behövt ta det därmed följande ansvaret. Dessutom har organisationerna successivt blivit en del av den politiska maktapparaten genom att de har representanter i offentliga organ och utredningar och därtill betraktas som tunga remissinstanser.

I denna utveckling utgör den arbetsrättsliga lagstiftningen ett betydelsefullt instrument. En facklig organisation vars existens är säkerställd med lagstiftning förlorar dock lätt medlemmarnas förtroende. Den likställs med offentlig verksamhet. Utvecklingen innebär vidare att den samverkan mellan likvärdiga parter som präglade den s.k. svenska modellen har ersatts med en strävan att inte bara stärka arbetstagarorganisationernas ställning utan även att ge dem en avgörande dominans. Den balans och det samspel mellan olika intressenter som är en förutsättning för en väl fungerande marknadsekonomi föreligger på avgörande punkter inte längre. Motsättningarna mellan parterna har hårdnat och lett till ett ökat antal konflikter. Särskilt anmärkningsvärt är de upprepade fallen av konflikter till följd av gränsdragningstvister mellan fackliga organisationer.

Medlemskap i en facklig organisation har, fortsätter motionärerna, i flertalet fall blivit i det närmaste obligatoriskt. Medlemskapet får emellertid ofta politiska och privaträttsliga konsekvenser som går långt utöver den fackliga uppgiften att företräda medlemmarnas intressen på arbetsplatsen. Detta exemplifieras av motionärerna, som samtidigt påpekar att den nuvarande lagstiftningen i avgörande avseenden syftar till att stärka de centrala fackliga organen, medan den vägledande principen för lagstiftningen borde vara att beslut och medinflytande borde läggas så nära de enskilda arbetstagarna som möjligt.

Efter övertagandet av regeringsmakten år 1982 har socialdemokraterna enligt motionärerna vidtagit anmärkningsvärda lagändringar, exempelvis återinförande av den s.k. 200-kronorsregeln. I en del fall har regeringen på ett olyckligt sätt med hot om lagstiftning försvagat den ena partens ställning. I andra fall har de centrala fackliga organens ställning stärkts, medan de lokala organens eller de enskilda medlemmarnas ställning har försvagats. Man får utgå från att socialdemokraterna har för avsikt att gå vidare på vägen mot ett korporativt samhälle med ökat inflytande för centrala fackliga organ. Därför är det angeläget att slå fast var gränserna går i en demokrati mellan politiker, organisationer och enskilda människor.

Avslutningsvis i detta avsnitt av motionen dras upp riktlinjer för vad motionärerna kallar en arbetsmarknadslagstiftning för framtid. Dessa riktlinjer innebär sammanfattningsvis att det fortsatta översyns- och utvecklingsarbetet inom arbetsrätten måste inriktas på att förbättra arbetsmarknadens funktion och samspelet mellan olika lagar. Byråkratisering och centralstyrning måste undvikas. I den nuvarande lagstiftningen är det genomgående så, att de enskilda arbetsgivarnas och de fackliga företrädarnas juridiska kompetens övervärderas. Reglerna måste i stället utformas så klart och entydigt att arbetstagarna och deras fackliga representanter samt arbetsgivarna på förhand kan avgöra vilken rätt de har. I de fall lagstiftning inte är nödvändig av rättssäker-

hetsskäl bör den undvikas. Möjligheterna att lösa uppkommande frågor avtalsvägen bör vara så vida som möjligt. På många områden bör lagstiftningen därför ändras i syfte att återge arbetstagare och arbetsgivare möjligheter att träffa individuella eller kollektiva avtal.

Den enskildes lagstadgade rättigheter på arbetsplatsen bör, framhåller motionärerna, inte göras beroende av huruvida arbetstagaren är medlem i en facklig organisation. Medlemskapet är den enskildes angelägenhet. Det måste vara ett oavvisligt krav att den enskildes integritet respekteras. De förändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen som föreslås i motion A761 anges således ha till syfte att stärka den enskildes rätt och öka dennes inflytande på arbetsplatsen, att undanröja hinder för en väl fungerande arbetsmarknad och underlätta arbetsmarknadens funktionssätt.

I avvaktan på resultatet av den föreslagna utredningens arbete föreslår samma motionärer i särskilda motioner förändringar i lagstiftningen som enligt deras mening bör aktualiseras snarast. Förändringar av det slaget beträffande medbestämmandelagen behandlas i motion A760. Förslagen redovisas i de följande avsnitten av detta betänkande. I detta sammanhang aktualiseras ett i motionens inledning föreslaget riksdagsuttalande om medbestämmandelagens allmänna utformning. Motionärerna menar att de tidigare gynnsamma förutsättningarna för samförstånd mellan parterna på arbetsmarknaden har försämrats, att lagen inte tar hänsyn till förhållandena i de mindre företagen och att tillämpningen inom den offentliga sektorn har lett till ökat krångel och byråkrati utan att ge de anställda det medinflytande som förutskickades vid lagens tillkomst.

Folkpartiet önskar i partimotion A723 en översyn av de arbetsrättsliga lagarna för att få en bättre anpassning av dem till de mindre företagens förhållanden. Översynen förutsätts bl.a. gälla arbetstagarbegreppet, så att man får klarare regler för vem som är att betrakta som anställd eller företagare. Vidare måste man beakta reglerna om saklig grund för uppsägning, de arbetsrättsliga skadestånden och provanställningarna.

Börje Hörnlund m.fl. (c) föreslår i motion A757 att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillsätts för en total översyn av den gällande arbetsrättslagstiftningen. Reglerna på det arbetsrättsliga området måste enligt motionärerna vara klart och entydigt utformade samtidigt som en bättre flexibilitet blir möjlig. Lagstiftningen måste också vara anpassad till de mindre arbetsplatsernas förhållanden och de enskilda arbetstagarnas rättigheter.

Målsättningen för översynsarbetet måste bl.a. vara att klart slå fast rollfördelningen för de fackliga organisationerna till såväl arbetsgivare som t.ex. politiska partier. Varken arbetsgivar- eller arbetstagarorganisationer skall lagstiftningsvägen ges möjligheter att delta i den rent politiska beslutsprocessen. Lagstiftningen måste även få en mer flexibel utformning som innebär att arbetsmarknadens funktionssätt underlättas och villkoren för nyskapande förbättras samt att den inneboende utvecklingskraften hos småföretagare inte stäcks i en djungel av regler och byråkrati.

De fackliga förtroendemännens ledigheter på arbetstid bör koncentreras till att gälla förhållanden med direkt anknytning till den egna arbetsplatsen. Ledighetslagstiftningen behöver vidare revideras med hänsyn till dagens krav på jämställdhet, valfrihet i barnomsorgen, bättre möjligheter för anhöriga till omsorg om äldre och solidariteten med utvecklingsländernas folk m.m.

Andra områden där krav ställs på revideringar är t.ex. den negativa föreningsrätten, information och förhandlingar i små företag, fredspliktsbestämmelserna, turordningsreglerna vid uppsägning, arbetsrättsliga skadestånd m.m. Till detta skall läggas behovet att pröva hur storföretagens internationalisering påverkar möjligheterna till fackligt inflytande och hur ett närmande till EG påverkar utformningen av arbetsrättslagstiftningen. Som sammanfattning understryker motionärerna avslutningsvis att den arbetsrättsliga lagstiftningen enligt deras mening i vissa delar måste få en ny utformning som ger de enskilda individerna en starkare ställning.

I motion 1989/90:A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) föreslås att en arbetsrättskommission tillsätts med uppgift att arbeta fram förslag som syftar till att förbättra de anställdas rättigheter och förändra maktstrukturen på arbetsplatserna. Motionärerna anför bl.a. följande.

På arbetsrättens område har de senaste decennierna inneburit oerhört mycket av besvikelse och svikna förhoppningar. De stora förväntningar som ställdes på de nya arbetsmarknadslagarna har inte infriats.

Dessutom kan det ifrågasättas om det inte varit riktigare att föra samman arbetsrättslagarna i en lag. I dag brister det ofta i samordningen mellan skyddsombudens arbetsmiljöbevakning å ena sidan och fackstyrelsen och kontaktombudens övriga fackliga arbete å andra sidan.

De flesta fackligt aktiva är i dag rörande ense om att de anställda inte fått den information, det inflytande och det medbestämmande på arbetsplatserna som man hoppades på när MBL och övriga lagar kom.

Det är en politisk huvudfråga att de demokratiska rättigheterna i arbetslivet skall sättas i centrum under 1990-talet, i första hand för att arbetslivets förhållanden bestämmer människors villkor och förutsättningar i samhällslivet.

Som mål för kommissionens arbete anger motionärerna

- att en demokratisk arbetsorganisation skapas
- vuxenstudiestöd för kompletterande utbildning åt korttidsutbildade
- rätt för arbetslaget (motsvarande) att utse lokal arbetsledare
- lagstadgad miniminivå för kompetenshöjande fortbildning inom personalutbildningen
- rätt för den lokala fackföreningen att påverka och förändra arbetsorganisationen vid hälsorisker
- förbud mot ackordslöner vid riskfyllda arbeten
- ökade möjligheter för den anställda att själv påverka sin arbetstakt
- förstärkt inflytande för det lokala facket och de anställda när det gäller arbetsprocesser, investeringar och andra övergripande beslut
- vidgad möjlighet för de offentliganställda att påverka arbetets inriktning, mål och omfattning
- stärkt facklig vetorätt

- obegränsad tillträdesrätt för regionala fackliga förtroendemän till arbetsplatserna
- rätt till fackliga möten på betald tid under förslagsvis tio timmar per år
- garanterad verklig jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsplatserna
- sex timmars arbetsdag med full lön till år 2000.

Motionärerna anser vidare att kommissionen i en sammanhållen lagstiftning bör föra samman de områden som i dag finns i medbestämmandelagen, arbetsmiljölagen, förtroendemannalagen och lagen om styrelserepresentation för privatanställda. Kommissionen bör också lägga fram förslag till stödåtgärder för uppbyggnad av fungerande regionala arbetsmarknader över hela landet för en allsidig spridning av arbetsplatserna. Slutligen förordas i motionen att det görs en kartläggning av behov och fördelning av extra resurser till den offentliga sektorns vård- och omsorgsdelar.

Arbetsrättskommissionen föreslås vara sammansatt av representanter för de fackliga organisationer som bildar en majoritet i kommissionen och i övrigt av representanter för arbetsmarknads-, industri- och finanspolitiken. Till kommissionen kan knytas en referensgrupp med representanter för arbetsgivarna.

I motion A291 av Lars Werner m.fl. (vpk) föreslås ett riksdagsuttalande om betydelsen av demokratiska rättigheter på arbetsplatserna för lokala fackföreningar och anställda för ekonomins utveckling. Ett liknande yrkande framställs i vpk-motion A17. Vidare föreslås i motion A291 att riksdagen skall uttala sig mot tvångsmedling i avtalsrörelserna, ökade strejkböter m.fl. statliga beslut som kan hindra de lönearbetsbetande att tillkämpa sig rättmätiga löneökningar.

Utskottets överväganden

När motsvarande utredningskrav tidigare har förts fram i motioner till riksdagen har utskottet inledningsvis konstaterat att det har funnits en bred uppslutning kring huvudtankarna i vår arbetsrättsliga lagstiftning. Utskottet har vidare framhållit att utvecklingen inom denna lagstiftning och inom avtalsområdet har varit till gagn för såväl arbetstagarna som näringslivet och samhället i dess helhet.

Det bör vidare beaktas att de arbetsrättsliga lagarna i viktiga delar består av ganska allmänt hållna grundregler som kan jämkas och utvecklas genom avtal, så att tillämpningarna kan anpassas till förhållandena i en viss bransch eller på en viss arbetsplats. Det kan här erinras om den avtalsreglering som skett på så betydelsefulla områden som medbestämmande, arbetsmiljö, arbetstid och semester.

Den arbetsrättsliga lagstiftningsprocess som inleddes under 1970-talet har fortsatt, låt vara i ett lugnare tempo. Under det senaste decenniet har sålunda bl.a. de tidigare lagarna om arbetstid, anställningsskydd och styrelserepresentation för privatanställda ersatts med ny lagstiftning. Arbetstids- och semesterfrågorna har nyligen setts över av statliga utredningar och ledde i våras till förändringar i semesterlagstiftningen.

Stridsåtgärderna på arbetsmarknaden och därmed sammanhängande problem har kartlagts av två utredningar, konfliktutredningen och förhandlingsutredningen.

Det fortsatta förändringsarbetet under innevarande år har främst gällt arbetsmiljö- och jämställdhetsområdena. Arbetsmiljökommissionen redovisade under sommaren resultatet av sitt arbete i betänkandet (SOU 1990:49) Arbete och hälsa med förslag om ändringar i bl.a. arbetsmiljölagen. Ändringar i denna lag föreslås också i två betänkan- den (Ds 1989:48 och 1990:6) från en departemental arbetsgrupp. Jämställdhetslagen är föremål för en bred utvärdering i betänkandet (SOU 1990:41) Tio år med jämställdhetslagen. Frågor om stridsåtgär- der och förlikningsväsendet tas upp på nytt av den utredning som regeringen i våras tillsatte om förhandlingsformer och spelregler på den svenska arbetsmarknaden.

När nu yrkanden om en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen på nytt förs fram i motioner från de tre borgerliga partierna och, med andra utgångspunkter, från vänsterpartiet vill utskottet utöver de ovan gjorda noteringarna påpeka följande.

Den arbetsrättsliga förnyelseprocessen har som ovan redovisats fort- satt under 1980-talet med ny lagstiftning. Därutöver har parterna på arbetsmarknaden utnyttjat sina möjligheter att avtalsvägen komplettera lagreglerna eller anpassa reglerna till branschvisa förutsättningar. Det oaktat utgör 1970-talets regelverk fortfarande hörnstenarna i vår arbets- rättsliga lagstiftning. Med tanke på de allt snabbare tekniska och ekonomiska förändringarna och den allt större betydelsen av samver- kan över nationsgränserna som nu präglar vårt arbetsliv är det natur- ligt att, såsom sker i motionerna, väcka frågan om en mer allmän översyn av denna lagstiftning. Utskottet vill här skjuta in att arbetsmil- jökommissionen förutsätter att en allmän översyn av det arbetsrättsliga regelsystemet kommer till stånd. Kommissionen anser att en bättre samordning av arbetsmiljölagen och medbestämmandelagen är nödvän- dig på sikt, sedan man gjort en närmare analys av förhållandet mellan dessa båda lagar. Kommissionen anser vidare att möjligheten att öka inflytandet för den enskilde arbetstagaren bör övervägas vid den kom- mande översynen liksom vissa specifika arbetsmiljöfrågor.

Utskottet påminner om att 1976 års arbetsrättsreform tog sin ut- gångspunkt i uppfattningen att arbetet är grunden för all välfärd och att folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång. Reformen byggde alltså på uppfattningen att arbetet är en social rättighet och en väg till självförverkligande och ett meningsfullt liv. Den präglades av insikten att arbetet ger människorna mycket av deras identitet och självkänsla i det utvecklade industrisamhället (se prop. 1975/76:105 s. 6–7).

Som utskottet ser det äger dessa allmänna utgångspunkter oföränd- rad giltighet. Behovet av kunskapsförnyelse och kompetensutveckling hos anställda i näringsliv och förvaltningar för att möta 1990-talets ändrade villkor för produktion av varor och tjänster ställer nya krav på arbetets organisation och innehåll. En alltmer kunskapsintensiv produktion kommer att öka behovet att ge breda personalgrupper

möjligheter till utveckling och utrymme för inflytande över och ansvar för arbetets utförande och för arbetsmiljön. Nya krav kommer att ställas på mer flexibla villkor för arbetstiderna och deras förläggning, semestrar etc.

Detta är vad utskottet ser som grundläggande frågeställningar för en mer allmän översyn av det arbetsrättsliga regelverket med syfte att främja en fortsatt förnyelse av arbetslivet i riktning mot vad som börjat kallas "det goda arbetet" och underlätta en anpassning till de nya förutsättningar som kommer att gälla på 1990-talets arbetsmarknad. I denna utveckling kan man vänta sig en ökad integrering av vad som i dag räknas som medbestämmande-, arbetsmiljö- och jämställdhetsfrågor och nu hanteras i skilda regelsystem. Till de förändringar som behöver beaktas hör vidare utvecklingen mot en alltmer automatiserad industriproduktion, den växande tjänsteproduktionen med dess ökade inslag av kunskapsintensiva verksamheter samt arbetslivets internationalisering och de transnationella företagen.

Vad särskilt gäller de utredningsområden som framhåvs i de borgerliga motionerna vill utskottet påpeka att några av dem berörs av det tidigare nämnda utredningsarbete som startade i våras, dvs. efter det att motionerna väckts. Det gäller förhandlingsformerna, fredspliktsreglerna inkl. den s.k. 200-kronorsregeln och andra skadestandsfrågor samt förlikningsverksamheten. Med utredningsresultatet kommer att föreligga nytt material för de fortsatta övervägandena av dessa frågor. Även andra i motionerna från de borgerliga partierna och vänsterpartiet aktualiserade frågor kan antas bli prövade i en kommande övergripande översyn av arbetsrätten.

När det slutligen gäller de i motionerna framställda yrkandena om initiativ från riksdagens sida för att en sådan arbetsrättslig översyn skall komma till stånd hänvisar utskottet till det utredningsarbete som redan föreligger eller blir färdigställt inom kort. Detta utredningsarbete och vad utskottet anfört pekar entydigt på behovet av en övergripande översyn. Utskottet anser sig därför ha skäl utgå från att regeringen inleder ett sådant översynsarbete med beaktande av de allmänna synpunkter utskottet här har anlagt utan ett initiativ från riksdagens sida. Med hänsyn härtill och till vad utskottet anfört i det föregående avstyrker utskottet de föreliggande yrkandena i motionerna A291, A723, A724, A757, A760 och A761. Utskottet vill tillfoga att många av de arbetsrättsliga frågor som man i dessa motioner önskar få belysta i ett övergripande utredningsarbete sakprövas i den följande framställningen eller i andra arbetsrättsbetänkanden som utskottet avger i höst med anledning av motionsledes framställda yrkanden.

Gällande rätt

Med negativ föreningsrätt avses rätten att stå utanför en förening. Nya arbetsrättskommittén (NARK) anförde i sitt betänkande (SOU 1982:60 s. 278 f.) att den i likhet med den förra arbetsrättskommittén hade funnit att det saknas anledning att föreslå lagregler som tar sikte på den negativa föreningsrätten och föreningsrättsskyddet för arbetssökande. När det gäller användningen av s.k. organisationsklausuler i kollektivavtal — som kan innebära att arbetsgivare inte får anställa någon oorganiserad eller någon som tillhör en annan facklig organisation — underströk kommittén betydelsen av att en facklig anslutning skall vara frivillig och bero av den enskildes bestämmanderätt. Detta innebär emellertid inte att kommittén ville förordna ett lagfäst förbud mot organisationsklausuler.

Frågan om en medlems rätt att träda ut ur en facklig organisation har aktualiserats i arbetsdomstolen. I ett mål som gällde utträde ur Sjöfolksförbundet (dom nr 25 år 1980) ansåg domstolen att medlemmar av det aktuella förbundet måste anses ha rätt att säga upp sitt medlemskap utan hinder av att förbundets stadgar saknade bestämmelser härom. En uppsägningstid måste dock iakttas. Dess längd fick bestämmas av vad som efter en mer fri bedömning var skäligt. I detta fall fastställdes uppsägningstiden till tre månader.

Motionerna

Hithörande frågor tas upp i tre motioner med yrkanden om att en lagfäst negativ föreningsrätt skall införas. Sonja Rembo m.fl. (m) anför i kommittémotion A760 att den positiva föreningsrätten, dvs. rätten att få ansluta sig till och tillhöra en förening, finns inskriven i grundlagen och i MBL. Med rätten att tillhöra en förening bör självklart också följa rätten att slippa tillhöra en förening. Vidare bör organisationsklausuler i kollektivavtal förbjudas. Även om bruket av sådana klausuler har minskat är det fråga om ett stort ingrepp i enskildas förhållanden. Hittills har utträdesrätten inte varit någon självklarhet i Sverige. 1986 års LO-kongress beslutade visserligen att utträdesrätt skall medges för medlemmar i de anslutna förbunden, men ännu återstår att utröna de konkreta effekterna av dessa beslut och de eventuella villkor som kan bli förknippade med ett utträde ur förbunden.

Därjämte anför i motionen följande: För att garantera medlemmar-
nas kontroll över inbetalningen av medlemsavgifter och möjligheten
att förhindra att inbetalning av medlemsavgifter sker trots anmälan om
utträde, bör rätt för en arbetsgivare att göra avdrag på lönen för
fackföreningsavgifter endast kunna medges genom fullmakt från varje
enskild arbetstagare. Uppsägning av fullmakten skall äga giltighet obe-
roende av de avtal som kan finnas mellan arbetsgivaren och den
fackliga organisationen. Motionärerna begär att vad de anført om
löneavdrag i dessa fall skall ges regeringen till känna.

Med liknande motiveringar begärs lagstiftning om negativ föreningsrätt och förbud mot organisationsklausuler även i motionerna A715 av Filip Fridolfsson m.fl. (m, fp, c) och A732 av Elver Jonsson m.fl. (fp).

Utskottets överväganden

När det gäller den *negativa föreningsrätten* har utskottet vid behandling i tidigare betänkanden av liknande motionsyrkanden anfört följande (senast 1989/90:AU6 s. 14):

De föreningsrättsliga bestämmelserna i MBL ger rätt åt arbetsgivare och arbetstagare att tillhöra en arbetsgivar- eller en arbetstagarorganisation. Detta är den positiva föreningsrätten. Denna rätt skall vara okränk. Därmed förbjuds exempelvis att en arbetstagare blir uppsagd eller avskedad för att han eller hon har anslutit sig till en facklig organisation.

Den omvända rätten att utträda ur en facklig organisation är fastslagen genom arbetsdomstolens ovan nämnda dom. Detta led i den negativa föreningsrätten är därmed att anse som gällande rätt, och det krävs inte någon lagstiftning för att fastställa själva rättsläget i den delen. Annorlunda förhåller det sig med föreningsrättsskyddet för arbetssökande och den därmed sammanhängande frågan om organisationsklausuler. Detta problem diskuterades ingående av nya arbetsrättskommittén, som kom fram till att man borde avstå från att ingripa med lagstiftning om den negativa föreningsrätten och bruket av organisationsklausuler. Utskottet har i tidigare betänkanden anslutit sig till denna uppfattning och vidhåller sin inställning. De problem som kan föreligga och som utskottet bedömer vara av begränsad omfattning bör kunna lösas på annat sätt än genom lagstiftning.

Utskottet anser att det ovan anförda äger oförändrad giltighet och avstyrker motionerna A715, A732 och A760, i förekommande fall i aktuella delar.

De i motion A760 påtalade *löneavdragen för fackföreningsavgifter* förutsätter att arbetsgivarna har gjort åtagande härom i kollektivavtal. Den ordning motionärerna förordar tillämpas för övrigt redan i dag på så sätt att den enskilde arbetstagaren vid inträde i en facklig organisation lämnar denna en fullmakt att genom löneavdrag uppbära medlemsavgiften. En lagreglering skulle vara en onödig inskränkning i parternas avtalsfrihet, och utskottet avstyrker motionen även i denna del.

Förhandlings- och informationsrätten

MBL inom offentlig sektor

Bakgrund

Frågan om medbestämmande i samband med de politiska besluten i regeringen och hos kommuner och landsting har diskuterats vid åtskilliga tillfällen alltsedan tillkomsten av MBL.

Hösten 1981 begärde riksdagen på förslag av arbetsmarknadsutskottet en utredning som skulle syfta till en klarare gränsdragning i

förhandlingsfrågorna på de landstings- och primärkommunala områdena (AU 1981/82:4). Mot beslutet reserverade sig de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet.

Efter regeringsskiftet hösten 1982 anförde den socialdemokratiska regeringen i skrivelse 1982/83:176 att man borde pröva möjligheterna att avtalsvägen lösa förekommande gränsdragningsproblem. Ytterligare åtgärder borde vidtas först om denna väg inte var framkomlig. Utskottet instämde (AU 1983/84:5). I en reservation anförde representanterna för m, c och fp att den begärda utredningen borde fullföljas och utvidgas till att omfatta även de statligt anställdas förhandlingsrätt.

I maj 1984 uttalade konstitutionsutskottet att en omprövning av MBLs förhandlingssystem i samband med beredningen av regeringsärendena borde komma till stånd (KU 1983/84:30). På förslag av regeringen i proposition 1986/87:147 (AU18) godkände riksdagen ett den 21 mars 1987 mellan statens arbetsgivarverk och de statsanställdas huvudorganisationer träffat avtal om medbestämmande vid beredningen av regeringsärendena. Avtalet, som ersatte ett tio år tidigare träffat avtal i motsvarande ämne, ger huvudorganisationerna rätt till information i viktigare frågor med möjlighet för dem att påkalla muntlig överläggning.

Efter beslut av riksdagen (prop. 1986/87:99, KU29, AU3y) har den tidigare rätten för personalföreträdare att med vissa undantag delta i styrelsebesluten hos statliga myndigheter ersatts med en närvaro- och yttranderätt. Därmed har man på den statliga sidan anslutit till den ordning som tidigare införts när det gäller personalföreträdare i kommunala nämnder.

Motionerna

Sonja Rembo m.fl. (m) anför i motion A760 att de offentliganställdas förhandlingsrätt trots de inskränkningar som gjorts ändå är utomordentligt vidsträckt. Personalföreträdarna i de statliga styrelserna har långtgående befogenheter, vartill kommer att de fackliga huvudorganisationerna har egna mandat i ett antal statliga verk och styrelser. I kommunala nämnder och styrelser har de anställdas fackliga representanter erhållit närvarorätt. Den vidsträckta förhandlingsrätten i kombination med den fackliga representationen i de beslutande organen ger de fackliga organisationerna och deras företrädare möjlighet att påverka det politiska beslutsfattandet i flera led — de har i realiteten flerdubbel rösträtt. Detta är betänkligt från demokratisk synpunkt.

Den socialdemokratiska regeringen har ansett att gränsdragningen mellan förhandlingsrätten och den politiska demokratin kan lösas genom avtal. Motionärerna anser att det är principiellt felaktigt att frågor som rör gränsdragningen mellan förhandlingsrätten och den politiska demokratin hänvisas till avgörande i avtal mellan arbetsmarknadens parter. De framhåller vidare att den rådande oklarheten om gränserna för förhandlingsskyldighetens omfattning inom de offentliga sektorerna även har andra aspekter än hänsynen till den politiska

demokratin. Den medför nämligen risker för ineffektivitet och byråkrati genom det förhandlingssystem som är involverat i beslutsfattandet.

I motionen föreslås mot den angivna bakgrunden en genomgripande översyn av gällande lagar och förordningar i syfte att åstadkomma en klar gränsdragning mellan den politiska demokratin och de offentliganställdas berättigade krav på medinflytande. En grundlig översyn av medbestämmandelagens tillämpning på den statliga sidan också i övrigt är påkallad. Syftet bör vara att åstadkomma en klar gränsdragning mellan statens fullgörande av rollen som arbetsgivare och utövandet av de politiska ledningsfunktionerna.

Även i motion A732 av Elver Jonsson m.fl. (fp) påtalas som principiellt felaktigt att frågor om gränsdragningen mellan förhandlingsrätten och den politiska demokratin avgörs genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. Behovet av det utredningsarbete som tidigare begärts kvarstår och bör inledas snarast. Arbetet bör omfatta hela den offentliga sektorn. Motionärerna föreslår ett tillkännagivande till regeringen av det anförda.

Utskottets överväganden

Som utskottet konstaterat i tidigare sammanhang föreligger sedan 1980-talets början skilda ståndpunkter i fråga om behovet att särskilt utreda gränsdragningen mellan den politiska demokratin och medbestämmandet. Några nya argument som motiverar ett ändrat ställningstagande från utskottets sida har inte förts fram av motionärerna, och utskottet är inte berett att initiera ett utredningsarbete som syftar till ytterligare förändringar beträffande de offentliganställdas medbestämmande. Motionerna A732 (fp) och A760 (m) avstyrks därmed i de förevarande delarna.

Förhandlingar och information i privata företag

Arbetsgivarens informations- och förhandlingsskyldighet skall enligt MBL fullgöras i första hand mot den lokala arbetstagarorganisationen. I fråga om *förhandlings- och informationsrätten i mindre företag* framhåller Sonja Rembo m.fl. (m) i motion A760 att det på de större företagen som regel ankommer på fackklubbarna att förhandla och ta emot information enligt MBL. På mindre företag utan fackklubb blir det de centrala och regionala fackliga organen som avgör huruvida de anställda skall representeras av ett ombud på den egna arbetsplatsen eller inte. Detta leder ofta till att arbetstagarna representeras av en facklig ombudsman utan anknytning till det egna företaget.

Det finns inte heller, fortsätter motionärerna, någon skyldighet för en sådan facklig representant att samråda med de anställda. Ordningen innebär att förhandling och information mellan parterna på ett olyckligt sätt har lyfts över huvudet på dem som känner de lokala förhållandena. Den strider mot lagens syfte att ge ökat inflytande åt de anställda på arbetsplatserna. Motionärerna föreslår att det uppdras åt regeringen att lägga fram förslag till ändring av MBL, så att de anställda på de små

företagen garanteras deltagande i och ansvar för förhandlingar och information. Garantin bör också omfatta rätt för de anställda att anlita fackligt ombud om de så önskar.

När liknande förslag har framförts tidigare år har utskottet sammanfattningsvis anfört:

Medbestämmandet är en del av den fackliga verksamheten, och hur denna skall läggas upp och genomföras bör bestämmas av arbetstagarna och deras fackliga organisationer. I fråga om den privata arbetsmarknaden har i 1982 års utvecklingsavtal särskilt framhållits att formerna för samverkan och medbestämmande skall anpassas till de lokala förhållandena ute på arbetsplatserna. På mindre arbetsplatser utan lokal facklig organisation förutsätter avtalet att man utser kontakt- eller arbetsplatsombud. Genom utvecklingsavtalet föreligger en av parterna träffad överenskommelse på den nu aktuella punkten. Det finns inte skäl att genom lagstiftning sätta avtalet i denna del ur spel.

Utskottet finner inte anledning att i detta sammanhang frånga sin tidigare ståndpunkt i frågan utan avstyrker motion A760 i den förevarande delen.

Elver Jonsson m.fl. (fp) föreslår i motion A732 förändringar i förhandlingsreglerna som ger de anställda rätt till *inflytande och information oavsett facklig tillhörighet*. Motionärerna hävdar att det bör finnas ett minoritetsskydd inom arbetsrätten. Detta skall ha till syfte att ta till vara små, inte kollektivavtalsbärande organisationers intressen liksom enskilda medlemmars samt inte fackligt anslutna arbetstagares intressen. I detta avseende förordar motionärerna att förhandlingsskyldigheten enligt 11 § i de s.k. företagsledningsfrågorna skall gälla mot alla organisationer utan hänsyn till om de har avtal eller inte. Det förutsätts därvid att organisationens medlemmar på arbetsplatsen i någon väsentlig omfattning berörs av frågan. Arbetsledningsfrågor som berör enskilda fall bör leda till att arbetsgivaren blir skyldig att i förväg informera varje enskild anställd. Är den enskilde fackligt organiserad skall organisationen ha rätt till överläggning med arbetsgivaren.

Utskottet erinrar om att arbetsgivarnas primära förhandlingsskyldighet enligt 11 § MBL i bl.a. företagsledningsfrågorna och primära informationsskyldighet enligt 19 § gäller gentemot den eller de kollektivavtalsbärande organisationer som finns på arbetsplatsen. Det minoritetsskydd motionärerna efterlyser i förhandlingsdelen finns i 13 §. Enligt bestämmelserna i den paragrafen blir nämligen arbetsgivaren skyldig att förhandla med fackliga organisationer utan avtal om de har medlemmar på arbetsplatsen och den fråga det gäller "särskilt angår arbets- eller anställningsförhållandena" för dessa medlemmar. I denna förhandlingsskyldighet anses ligga även skyldighet att lämna den information som är nödvändig för att genomföra förhandlingen. Som utskottet ser det är motionärernas önskemål om minoritetsorganisationers rätt till förhandlingar och information i individuella fall tillgodosedda enligt de regler som redan gäller. Med hänsyn härtill och då utskottet inte är berett att föreslå en mer allmän förhandlings- och informationsrätt för dessa organisationer eller enskilda arbetstagare avstyrker utskottet motion A732 i den nu behandlade delen.

Enligt 11 § medbestämmandelagen inträder den s.k. primära förhandlingsskyldigheten för arbetsgivaren vid beslut om viktigare förändringar av verksamheten eller av arbetet eller anställningsförhållandena för medlemmar av den kollektivavtalsbärande organisationen på arbetsplatsen. I motion A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) förordas *en utvidgad förhandlingsskyldighet* som skall gälla "viktigare beslut och förändring", eftersom, anför motionärerna, många beslut kan vara viktiga för den fackliga organisationen utan att innebära en viktigare förändring. Vidare föreslås i samma motion att förhandlings- och föreningsrättsreglerna skall utsträckas att gälla även arbetssökande. Motionärerna vill därmed förhindra att arbetsgivare diskriminerar arbetssökande som är fackligt organiserade. En facklig organisation bör också kunna förhandla för arbetssökande om t.ex. ingångslönen.

Av motionärernas korta motivering för en omformulering av 11 §, så att denna även innefattar "viktigare beslut", är svårt att utläsa vilken skillnad som i praktiken skulle uppstå i förhållande till dagsläget. Vad sedan beträffar den fackliga förhandlingsrätten för arbetssökande erinrar utskottet med hänvisning till motionens exempel om ordningen med reglering av löne- och anställningsvillkor genom kollektivavtal. Uppstår olika meningar mellan arbetsgivare och facket om tillämpning av avtalet i ett enskilt fall är detta en rättstvist som får lösas enligt reglerna i 35 § MBL. Av det anförda drar utskottet slutsatsen att det inte är motiverat att vidta någon åtgärd med anledning av motionen, som alltså avstyrks i de nu redovisade delarna.

Chefstillsättningar

Arbetsdomstolen har genom tre domar åren 1979 och 1980 slagit fast att en arbetsgivare är skyldig att föra förhandlingar enligt 11 § MBL före beslut om att tillsätta chefsbefattningar. I motion A760 av Sonja Rembo m.fl. (m) föreslås att förhandlingsplikten vid chefstillsättningar avskaffas och att de anställda får rätt till information och samråd i de fall detta är möjligt. Även inom den offentliga verksamheten bör förhandlingsrätten avskaffas. Däremot bör de anställda i denna verksamhet ha rätt till information. Regeringen bör utarbeta förslag till lagändring med det angivna syftet.

Frågan om förhandlingsplikten vid chefstillsättningar har varit uppe till behandling i utskottet vid flera tidigare tillfällen. Utskottet har avstyrkt att man genom en specialregel i MBL avskaffar förhandlingsrätten vid chefstillsättningar. Utskottet vidhåller denna uppfattning och anser att det inte heller har tillkommit några nya omständigheter som skulle motivera en annan ståndpunkt. När det gäller regeringens chefsutnämningar kan påpekas att de offentliganställdas organisationer i princip numera endast har informationsrätt enligt 1987 års avtal om medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden.

Med det anförda avstyrker utskottet motion A760 i den föreliggande delen.

Gällande rätt

Bestämmelserna i 38–40 §§ MBL ålägger arbetsgivarna att förhandla med de fackliga organisationerna om arbetsuppgifter skall läggas ut på entreprenad eller som uppdrag. Kommer man inte överens vid förhandlingarna har den fackliga organisationen möjlighet att förbjuda att entreprenaden (motsv.) kommer till stånd, men det förutsätter att det arrangemang arbetsgivaren vill genomföra kan antas leda till att lag eller kollektivavtal åsidosätts eller att detta på annat sätt skulle strida mot vad som är godtaget inom parternas avtalsområde. Används vetot på obefogat sätt kan det medföra skadeståndsskyldighet för den fackliga organisationen. Skadeståndsskyldighet kan också uppstå för den arbetsgivare som bryter mot bestämmelserna.

Vetorätten utövas normalt av den centrala fackliga organisationen.

Motionerna

Sonja Rembo m.fl. (m) framhåller i motion A760 att avsikten med bestämmelserna om den fackliga vetorätten aldrig har varit att de skulle hindra seriösa entreprenörer. Det sker dock i många fall till följd av att de fackliga representanterna vill utöka arbetsuppgifterna på den egna arbetsplatsen. Ännu allvarigare är att vetorätten utnyttjas för att utesluta företagare på godtyckliga grunder eller acceptera dem endast på vissa villkor. I praktiken har de fackliga organisationerna därmed skaffat sig möjlighet att utfärda näringsförbud.

Motionärerna anför vidare att de fackliga organisationerna i vissa fall, särskilt bland kommunerna, utvidgat vetorätten att omfatta upphandling i allmänhet. Det händer dessutom att organisationerna försöker åtgärda av i det närmaste polisiär karaktär för att kontrollera om företag erlagt skatter och avgifter. Att endast ett fåtal fall har förts upp till arbetsdomstolen, fortsätter motionärerna, ger ingen rättvisande bild av vetorättens användning. Redan hotet om veto kan vara tillräckligt för att en arbetsgivare skall avstå från att anlita en tilltänkt entreprenör. I utvecklingsavtalet mellan SAF, LO och PTK har parterna ålagt sig att följa utvecklingen på entreprenadområdet. Av allt att döma används dock vetorätten fortfarande på ett sätt som inte kan accepteras. Frågor som rör rättstryggheten bör lagstiftaren inte överlåta till reglering i avtal mellan parterna på arbetsmarknaden. Med hänvisning här till och till vad i övrigt anförts yrkar motionärerna att riksdagen skall upphäva 38–40 §§ i MBL.

Elver Jonsson m.fl. (fp) begär i motion A732 förslag om att veto- och regleringarna skall avskaffas. Motionärerna är skeptiska till de konsekvenser som reglerna har fått för många mindre småföretag. Vidare yrkar folkpartiet i partimotion A727 att riksdagen skall göra ett tillkännagivande till regeringen om vad som i motionen anförts om att enmansföretag och företag som saknar kollektivavtal inte får diskrimineras. Motiveringen till yrkandet ges i motion 1989/90:N223 om åtgärder för att främja småföretagsamheten.

Siw Persson m.fl. (fp, m, c) yrkar i motion A719 på tilläggsdirektiv till konkurrenskommittén innefattande en översyn av de konkurrensbegränsningar som orsakas av arbetsmarknadslagstiftningen. Som exempel anges bl.a. utestängning av enmansföretag från entreprenaduppdrag.

I motion A291 av Lars Werner m.fl. (vpk) förordas en *facklig vetorätt vid köp och försäljning av företag* samt vid investeringar i företag i Sverige och utomlands som ett led i strävandena att få kontroll över den tilltagande transnationaliseringen och därmed följande risker för utarmning av det svenska näringslivet. Krav på facklig vetorätt vid utflyttning av verksamheter till annat land förs också fram i motion A711 av Karl-Erik Persson m.fl. (vpk).

Utskottets överväganden

Motionsyrkanden med syfte att slopa eller inskränka vetorätsbestämmelserna har framställts i stort sett alltsedan bestämmelserna kom till. Yrkandena har avvisats av riksdagen med hänvisning dels till att nya arbetsrättskommittén studerade användningen av reglerna utan att finna att de i någon större omfattning utnyttjades för andra syften än de avsedda, dels till att det av SAF, LO och PTK inrättade Rådet för utvecklingsfrågor aktivt skall följa utvecklingen på entreprenadområdet. När det gäller den särskilda frågan om enmansföretagen har utskottet redovisat att näringsfrihetsombudsmannen anmält till regeringen vissa förhållanden inom elektrikerbranschen och att regeringen inte fann skäl till lagändring men gjorde vissa uttalanden i ärendet (se vidare AU 1985/86:1 s. 13—15 och AU 1986/87:8 s. 24—25 med reservationer av m, fp, c resp. vpk).

Enligt utskottets mening har det inte framkommit några nya skäl som ger riksdagen anledning att ändra sina tidigare ställningstaganden till de yrkanden som framställts om att bestämmelserna om den fackliga vetorätten skall upphävas eller inskränkas. Utskottet avstyrker sålunda motionerna A719 (m, fp, c), A723 (fp), A732 (fp) samt A760 (m), i förekommande fall i aktuella delar. Även de båda vpk-motionernas motsatta krav att utvidga vetorätten, så att denna omfattar företagens utlandsinvesteringar och större förändringar i verksamheten, har framförts tidigare och har då inte vunnit utskottets stöd. Utskottet är inte heller i detta sammanhang berett att biträda förslag av denna innebörd och avstyrker följaktligen motionerna A291 och A711 i de angivna delarna.

Fredspliktsbestämmelserna

Gällande rätt

Rätten att vidta fackliga stridsåtgärder — på både arbetsgivar- och arbetstagsidan — är fastslagen i grundlagen genom en bestämmelse härom i 2 kap. 17 § regeringsformen. Denna grundlagsfästa rätt kan emellertid begränsas genom lag eller avtal.

Det brukar hävdas att det råder en i princip fri rätt att tillgripa fackliga stridsåtgärder. Svensk rätt saknar nämligen lagstiftning för arbetsmarknaden i stort, som positivt anger rättsliga förutsättningar för bruket av stridsåtgärder eller på annat sätt ställer upp allmänna regler om rätten att gå till facklig strid. Fredspliktsreglerna i medbestämmandelagen liksom i den tidigare kollektivavtalslagen gäller enbart den fredsplikt som följer av att kollektivavtal har träffats. De inskränkningar som därutöver genom lagstiftning finns i rätten att tillgripa stridsåtgärder är av mindre räckvidd. Enligt lagen om offentlig anställning finns vissa begränsningar i stridsrätten för offentligt anställda. Det är vidare inte tillåtet att vidta åtgärder som skulle strida mot straffrättsliga regler, såsom reglerna i brottsbalken om olaga intrång, ofredande, skadegörelse eller ärekränkning.

När det gäller stridsåtgärder av särskilt farlig eller skadlig karaktär eller omfattning har det överlåtits på arbetsmarknadens parter att själva inför en konflikt ta hänsyn till samhällsskyddets eller tredje mans intressen. Regler om sådana förfaranden har tagits upp i huvudavtal som täcker större delen av arbetsmarknaden. I sista hand har statsmakterna möjlighet att gripa in med lagstiftning. Detta har dock hittills behövt övervägas vid endast ett fåtal tillfällen.

Införandet av medbestämmandelagen innebär inte någon förändring i friheten för arbetsmarknadens parter att vidta stridsåtgärder när de inte genom att träffa kollektivavtal har bundit sig att iakttä fredsplikt. I förarbetena till lagen uttalas att samhällets uppgift främst bör vara att bidra med positiva åtgärder för att främja fredliga lösningar av intresse motsättningar på arbetsmarknaden. Man har i sammanhanget pekat på medlingsförfarandet och det statliga förlikningsmannaväsendet.

Mer i detalj innebär lagens bestämmelser följande.

Bestämmelserna i 41–45 §§ om fredsplikt understryker principen om arbetsfred under den tid då kollektivavtal gäller. Grundregeln är att fackliga stridsåtgärder inte får vidtas för att tvinga fram ändringar i gällande avtal eller för att utöva påtryckningar i tvister om tillämpningen av avtalet eller MBL. Det är inte heller tillåtet med stridsåtgärder för att genomföra bestämmelser avsedda att tillämpas när avtalet har upphört att gälla. Begränsningar ges i rätten att tillgripa stridsåtgärder som fackliga sympatiåtgärder. Lagen ger vidare föreskrifter om arbetsgivar- och arbetstagarorganisationernas ansvar för att medlemmarna inte vidtar olovliga stridsåtgärder liksom — i 43 § — om skyldighet att ta upp överläggningar när sådana åtgärder inletts och verka för att de upphör. Slutligen innehåller det aktuella avsnittet i MBL regler om de varsel som skall föregå stridsåtgärder samt om den s.k. kvarlevande stridsrätten för att genomdriva ett medbestämmandeavtal.

I 60 § ges bestämmelser om skadestånd när arbetstagare deltar i olovliga konflikter. Dessutom finns föreskrifter som gör det möjligt för arbetsdomstolen att ålägga arbetstagarna att återgå till arbetet samt förordna att nya överläggningar om konflikten skall äga rum mellan arbetsgivaren och den berörda fackliga organisationen under ledning av en förlikningsman.

Skadeståndet för deltagande i olovliga konflikter är enligt huvudregeln i 60 § maximerat till 200 kr. (den s.k. 200-kronorsregeln). Om konflikten avbrutits på ett tidigt stadium, senast i samband med en första överläggning enligt 43 §, skall arbetstagarna normalt inte åläggas något skadestånd. I särskilt allvarliga eller anmärkningsvärda fall kan skadestånd å andra sidan dömas ut med högre belopp än 200 kr.

Motionerna

Sonja Rembo m.fl. (m) föreslår i motion A760 ett tillkännagivande med anledning av vad som i motionen anförts om fackliga stridsåtgärder. Motionärerna pekar på en ökad strejkenägenhet under senare år. Särskilt konflikterna på den offentliga arbetsmarknaden drabbar tredje man, dvs. allmänheten. Även begränsade strejker kan få långtgående konsekvenser och måste av arbetsgivaren mötas med mycket omfattande stridsåtgärder för att dessa skall bli verkningsfulla. Konflikter till följd av fackliga gränsdragningstvister har blivit vanligare. Härigenom motverkar de fackliga organisationerna en nödvändig strukturomvandling. Sådana konfliktsituationer kan inte påverkas av arbetsgivaren, som dock måste tillhandahålla slagfältet. Den av motionärerna föreslagna arbetsrättsliga utredningen bör få i uppdrag att grundligt belysa konfliktutvecklingen och framlägga förslag till åtgärder, exempelvis förlängda varseltider, särskilda medlingsinsatser, stärkt medlemsdemokrati etc.

Paul Cizuk (mp) yrkar i motion A15 att riksdagen skall begära förslag till lagstiftning som ålägger banker att betala ut inestående medel när kontoinnehavarna så begär under pågående arbetskonflikt, även om detta skulle medföra ett visst intrång i konflikträtten. Motionären tillägger avslutningsvis i motiveringen för yrkandet att banker och fackföreningar må spela med sina egna resurser men inte med andras pengar.

Lars Werner m.fl. anser i vpk-motion A724 att fredsplikten endast bör gälla frågor som uttryckligen är reglerade i kollektivavtal, vilket innebär enligt motionärerna att fredsplikt inte längre skall gälla frågor som omfattas av s.k. *tyst reglering i avtalen*.

Fyra motioner gäller *sympatiåtgärder vid tvister med internationell anknytning*. Bakgrunden är arbetsdomstolens dom, nr 120 år 1989, i det s.k. Britanniamålet. Detta gällde om det var tillåtligt att tillgripa strids- resp. sympatiåtgärder för att framtvinga ett nytt kollektivavtal för besättningen på det bekvämlighetsflaggade fartyg det här var fråga om, trots att löne- och anställningsvillkor på fartyget redan var reglerade i avtal med besättningens fackliga organisation på Filippinerna. Arbetsdomstolen ansåg att åtgärderna var olovliga enligt medbestämmandelagen (41 och 42 §§).

De aktuella motionerna är A724 av Lars Werner m.fl. (vpk), A728 av Birger Rosqvist och Sven-Gösta Signell (båda s), A741 av Lars-Erik Lövdén och Kurt Ove Johansson (båda s) samt A742 av Stig Gustafsson m.fl. (s). I motionerna begärs förslag från regeringen till

ändring av medbestämmandelagen så att restriktionerna i rätten att vidta fackliga stridsåtgärder i tvister med internationell anknytning bortfaller.

Bengt Harding Olson m.fl. (fp, m) yrkar i motion A744 ett förtydligande av begreppet motpart i bestämmelserna om varsel i 45 § medbestämmandelagen. Motionärerna vänder sig mot att fackliga organisationer som vidtar sympatiåtgärder inte är skyldiga att varsla den arbetsgivare som åtgärderna riktar sig mot om denne är oorganiserad.

I den moderata kommittémotionen A760 samt i motion A732 av Elver Jonsson m.fl. (fp) yrkas att 200-kronorsregeln skall avskaffas. Enligt motion A760 innebär regeln i sin nya lydelse egentligen ett erkännande av den olovliga strejken som påtryckningsmedel. Eftersom olovliga konflikter ofta riktar sig i lika hög grad mot den fackliga organisationen som mot arbetsgivaren, innebär denna ordning ett undergrävande även av de fackliga organisationernas auktoritet och därmed av deras möjligheter att hävda sin ställning som avtalslutande part. Detta utgör ett allvarligt avsteg från den hittillsvarande principen att fredsplikt föreligger under avtalsperioden.

I motion A732 anförs att de tidigare skadestandsreglerna inte ledde till någon generell höjning av skadestandsnivån men gav arbetsdomstolen bättre möjligheter än nu att göra nyanserade bedömningar i de olika målen och, när så var motiverat, göra särskilda markeringar av rättsstridigheten hos olovliga konflikter.

Utskottets överväganden

Utskottet behandlar först önskemålet i motion A760 (m) om en grundlig *utredning om konfliktutvecklingen* på arbetsmarknaden med syfte att begränsa rätten att tillgripa stridsåtgärder.

Utnyttjandet av stridsåtgärder på den svenska arbetsmarknaden har under 1980-talet studerats av två utredningar, konfliktutredningen (betänkandena 1984:18 och 19 samt 1988:49 om arbetsmarknadsstriden) och förhandlingsutredningen (rapporten Fack & Samhälle). Detta utredningsmaterial utgör i sig en omfattande dokumentation av användningen av fackliga stridsåtgärder. Med den nya utredningen om förhandlingsformer och spelregler på arbetsmarknaden tillkommer ytterligare material. Resultatet av den sistnämnda utredningen är avsett att läggas till grund för regeringens fortsatta överväganden av hithörande spörsmål. I vårens kompletteringsproposition (1989/90:150 bilaga 5) anförde arbetsmarknadsministern som motivering för det nya utredningsarbetet bl.a. att lönebildningen och förhandlingssystemet förändrats under 1980-talet och att det har blivit allt svårare för parterna att klara avtalsrörelserna utan stridsåtgärder och medling. Hon ansåg att den s.k. svenska modellen inte längre fungerar tillfredsställande.

Mot bakgrund av vad nu återgivits anser utskottet att det inte är påkallat för riksdagen att vare sig med ett särskilt uttalande fästa regeringens uppmärksamhet på den förhandlings- och konfliktproble-

matik som det nu är fråga om eller att initiera fortsatta utredningar om denna problematik. Utskottet avstyrker därmed motion A760 (m) på denna punkt.

Även samhällsfarliga konflikter hör till det aktuella utredningsuppdraget. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet det initiativ till särslagstiftning beträffande *konflikträtten på bankområdet* som begärs i motion A15 (mp).

Med anledning av de fortsatta överväganden från regeringens sida om konfliktfrågorna som ovan förutsatts komma till stånd sedan utredningen om förhandlingsformer och spelregler på arbetsmarknaden slutfört sitt uppdrag vill utskottet inte heller föreslå något uttalande med anledning av yrkandet i vpk-motion A724 om *fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal*. Yrkandet avstyrks sålunda.

När det sedan gäller yrkandena i motionerna A724 (vpk), A728 (s), A741 (s) och A742 (s) om initiativ för att legalisera *sympatiåtgärder vid tvister med internationell anknytning* kan påpekas följande. Regeringen har i propositionsförteckningen till det nu inledda riksmötet anmält en proposition om "Vissa fredspliktsregler", avsedd att avlämnas i december. Propositionen gäller den i motionerna upptagna lagstiftningsfrågan. En departements-PM härom har i dagarna skickats ut på remiss för besvarande senast den 2 november. Motionsyrkandena om initiativ från riksdagens sida till lagändring är därmed helt eller i väsentliga delar tillgodosedda, och de påkallar för den skull inte någon riksdagens åtgärd utan avstyrks med det anförda.

Också motion A744 (fp, m) om förtydligande av *begreppet motpart vid stridsåtgärder* tar sikte på sympatiåtgärder. Motionärerna vill att en facklig organisation som ämnar tillgripa sådana åtgärder skall vara skyldig att varsla den arbetsgivare åtgärderna riktar sig mot även om denne inte är organiserad. Ett motsvarande yrkande behandlades av utskottet förra hösten i betänkandet 1989/90:AU6 (s. 24). Utskottet sade sig då inte ha övertygats om det praktiska behovet av en lagändring på denna punkt. Med samma inställning i dag avstyrker utskottet det nu föreliggande yrkandet.

Vad härefter gäller yrkandena i motionerna A732 (fp) och A760 (m) att *200-kronorsregeln* skall avskaffas vill utskottet påminna om att den förutnämnda utredningen om förhandlingar och spelregler på arbetsmarknaden har ett direkt uppdrag att lägga fram förslag som tillåter att högre skadestånd än för närvarande kan dömas ut för olovliga stridsåtgärder. Regeringens överväganden med anledning av utredningsresultatet bör avvaktas, och utskottet avstyrker att riksdagen genomför den i motionerna begärda lagändringen.

Bakgrund

I de exempel på stridsåtgärder som anges i 41 § MBL ingår blockad, bojkott "eller annan därmed jämförlig åtgärd". I samma paragraf ges också regler som tillåter en form av blockader, den s.k. indrivningsblockaden. Denna får användas även under avtalstid för att anställda skall få ut sina obetalda löner.

En annan form av blockad, som uppmärksammats i nedanstående motioner, är blockad för att förmå företag att teckna kollektivavtal.

Motionerna

Följande motionsyrkanden syftar till ett *förbud mot blockad av enmansföretag*, varmed här likställs familjeföretag, dvs. företag med endast familjemedlemmar som anställda.

Sonja Rembo m.fl. (m) yrkar i motion A760 att riksdagen skall begära förslag till lagstiftning som innebär förbud mot blockad av enmansföretag. De fackliga organisationerna bör inte få utnyttja blockader på ett sätt som uppfattas som stridande mot näringsfriheten eller den enskildes fri- och rättigheter, inte heller så att de uppfattas som stötande för rättsmedvetandet. Det förekommer också att blockad tillgrips mot företag vars anställda inte vill ansluta sig till en facklig organisation och inte heller önskar att arbetsgivaren tecknar kollektivavtal. Motionärerna konstaterar att de fackliga organisationerna på senare år inte har förmått motsvara det ansvar som följer med den fria stridsrätten. De tillägger att blockader i vissa fall kan vara både rimliga och motiverade. Blockader mot enmansföretag och företag med enbart familjemedlemmar som anställda bör dock över huvud taget inte få förekomma.

Filip Fridolfsson m.fl. (m, fp) yrkar i motion A705 på förbud mot blockad av företag utan anställda som är fackligt anslutna. Motionärerna anför bl.a. att följden av en blockad kan bli att företaget tvingas skriva på ett avtal med en facklig organisation som de anställda inte vill låta sig representeras av. Detta är speciellt stötande i företag med endast familjemedlemmar som anställda. Åtgärden kan dessutom användas för att hindra tillkomsten av kompanjonföretag eller skaffa pengar till den fackliga organisationen.

Förbud mot blockad av enmansföretag föreslås vidare i motion A721 av Kjell Johansson m.fl. (fp, m, c) på grund av vägran att teckna avtal separat eller via en arbetsgivarorganisation.

I den tidigare delvis behandlade motionen A719 av Siw Persson m.fl. (fp, m, c) anfördes som ytterligare motivering för yrkandet om tilläggsdirektiv till konkurrenskommittén:

I målareförbundets avtal finns paragrafen som förbjuder enmansföretag att ta större arbeten än som överstiger 12 000 kr. Med hot om stridsåtgärder pressas sedan dessa avtal igenom. I ett avtal finns krav på

ersättning från enmansföretagen till facket för att dettas kostnader skall fördyras. På samma sätt finns avgifter avsedda att försämbra kompanjonsföretagens möjligheter att konkurrera med priser.

I den ovannämnda motionen A760 framställer Sonja Rembo m.fl. (m) ett särskilt yrkande om *begränsning av blockadrätten i övrigt*. Motionärerna syftar i den delen till lagfästa regler som begränsar blockader mot företag utan att man därmed kränker arbetsmarknadsparternas eljest grundlagsskyddade rätt att vidta stridsåtgärder. Detta bör utredas av den i motionen begärda parlamentariska utredningen om arbetsrätten.

Utskottets överväganden

När likartade önskemål om begränsning av blockadrätten har framställts de föregående åren har utskottet hänvisat till att det har varit en gängse princip att statsmakterna inte bör ingripa med lagstiftning i arbetsmarknadsparternas rätt att använda ekonomiska stridsåtgärder. Det ankommer på parterna att på eget ansvar sinsemellan utveckla och tillämpa de regler som skall gälla vid användningen av sådana åtgärder. Utskottet vidhåller denna principiella uppfattning och avstyrker därmed de förevarande yrkandena om förbud mot blockad av enmansföretag i motionerna A705, A721 och A760, i förekommande fall i motsvarande delar. Vidare avstyrker utskottet utredningsyrkandet i motion A719 i nu aktuell del.

Av samma skäl avstyrks även yrkandena om begränsning av blockadrätten i övrigt i motionerna A705 och A760.

Arbetsrättsliga skadestånd

Inledning

I den föregående framställningen har behandlats skadestånd som sanktionsform mot arbetstagare vid olovliga arbetskonflikter. Utskottet redovisar nedan några frågor om skadestånd riktade mot arbetsgivare. Gemensamt för motionerna är att de begär en översyn av de arbetsrättsliga skadestånden.

Motionerna

I motion A760 av Sonja Rembo m.fl. (m) konstateras att flertalet skadeståndsfrågor görs upp genom överenskommelser mellan arbetsgivaren och den berörda fackliga organisationen. Dessa avgörs därför inte av arbetsdomstolen.

Många gånger utkrävs skadestånd för rent bagatellartade förseelser, fortsätter motionärerna. Ofta betalar dock främst mindre företag hellre ett informellt skadestånd än att de ger sig in i en omfattande och dyrbar process med de konsekvenser detta kan ha inte minst för klimatet på arbetsplatsen.

Det har efter hand utvecklats en standardiserad bedömning av skadeståndens storlek. Alltför liten hänsyn tas till omständigheterna i

det enskilda fallet. En liten företagares begränsade möjligheter att behärska lagstiftningen i alla dess detaljer bedöms efter samma principer som ett storföretag med tillgång till all tänkbar juridisk expertis. Detta är särskilt allvarligt sedan avdragsrätten för arbetsrättsliga skadestånd vid taxeringen slopades.

Det finns anledning analysera konsekvenserna av den arbetsrättsliga lagstiftningen i fråga om skadestånd och vidta sådana förändringar att det klart kan utläsas i vilka fall och under vilka former skadestånd kan utkrävas.

En översyn av skadestandsfrågorna begärs vidare i motion A722 av Rolf Clarkson m.fl. (m, fp, c). Motionärerna framhåller att den arbetsrättsliga lagstiftningen måste betraktas som både svårtolkad och svårtillgänglig, vilket innebär problem inte minst för småföretagen. Genom 1984 års riksdagsbeslut har skadestånden blivit än mer kännbara genom att arbetsgivarnas avdragsrätt har slopats. Samtidigt har den s.k. 200-kronorsregeln för arbetstagarna återinförts. Därmed finns i dag ingen som helst relation mellan skadeståndsbeloppen för en liten arbetsgivare och för arbetstagare.

Motionärerna föreslår att en utredning tillsätts med uppgift att skyndsamt ta fram förslag till sådana ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen att en rimligare relation uppnås mellan de skadestånd som kan ådömas mindre arbetsgivare resp. arbetstagare samt att uppsåtsrekvisitet i betydligt högre grad än i dag skall vara utslagsgivande om skadestånd över huvud taget skall utdömas eller ej. I utredningen bör ingå att man analyserar konsekvenserna av den arbetsrättsliga lagstiftningen mot bakgrund av de s.k. informella skadestånden och eventuella missbruk av dem.

Vidare föreslår Elver Jonsson m.fl. (fp) i motion A732 en översyn av de arbetsrättsliga skadestånden. Som motivering anføres att det torde vara en allmän uppfattning att de arbetsrättsliga skadestånden ofta inte står i rimlig proportion till den uppkomna skadan. Den arbetsrättsliga lagstiftningen är numera ett omfattande regelverk med ett dussintal lagar, vartill kommer den reglering som sker genom kollektivavtalen. Det är svårt att överblicka ett så omfattande regelsystem och efterleva det i alla dess detaljer. Inte minst gäller det om mindre företagare, som av naturliga skäl inte kan ha tillgång till egen arbetsrättslig expertis. Skadestånd utkrävs emellertid även för bagatellartade förseelser. I samband med den föreslagna översynen bör även uppmärksammas de s.k. informella skadestånden.

Slutligen föreslås i motion A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) en ändring i medbestämmandelagen så att de allmänna *skadestånden ställs i relation till företagets omsättning* enligt en modell som motionärerna i samma motion föreslår beträffande skadestånd som utdöms enligt anställningsskyddslagen.

När det gäller den i tre av motionerna (m, fp, c) berörda frågan om de s.k. informella skadestånden, dvs. ersättningar som betalas till enskilda personer eller till fackliga organisationer utan domstolsprocess, vill utskottet erinra om att det är en grundtanke i arbetsrätten att parterna skall lösa uppkommande tvister genom inbördes överenskommelser efter förhandlingar i stället för genom rättegång. Det är inte lämpligt att inskränka avtalsfriheten i sådana sammanhang genom att införa någon form av övre beloppsgräns för vad parterna vid dessa förhandlingar får komma överens om.

Den i de tre nyssnämnda motionerna härutöver framförda tanken att gradera skadestånden efter det felande företagets storlek eller efter omständigheterna i de särskilda fallen syftar till att skadestånden skall kunna minskas eller helt falla bort. Detta innebär en utbyggnad av den skälighetsprövning som är möjlig redan i dag med stöd av reglerna i 60 § MBL om jämkning av skadestånd. Yrkandet i den fjärde motionen — från vpk — om en skadestandsgradering med beaktande av företagets omsättning avser omvänt en höjning av skadestandsnivån för andra företag än rena småföretag.

Den i de föregående avsnitten nämnda utredningen om förhandlingsformer och spelregler på arbetsmarknaden har ett allmänt uppdrag att vid sidan av skadestånden vid olovliga konflikter se över det skadestandsrättsliga systemet i övrigt. Enligt utskottets mening kan det i det läget inte anses vara påkallat med ett riksdagsinitiativ till nya utredningar på området utan regeringens ställningstaganden till utredningsresultatet bör avvaktas. Med hänsyn härtill och till vad utskottet anfört i övrigt avstyrker utskottet motionerna A722 (m, fp, c), A724 (vpk), A732 (fp) och A760 (m) i hithörande delar.

Övriga frågor

I motion A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) begärs en ändring i lagen om rättegången i arbetstvister av innebörd att *skiljeklausuler* som undandrar arbetstvister från arbetsdomstolens behörighet endast skall vara giltiga om de intagits i kollektivavtal. Skiljeklausuler i enskilda anställningsavtal skall med andra ord bli ogiltiga.

Möjlighet finns att åsidosätta en i anställningsavtalet intagen skiljeklausul med stöd av 36 § avtalslagen. I den bestämmelsen sägs att avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt på vissa angivna grunder. Vid prövning enligt bestämmelsen skall "särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller eljest intager en underlägsen ställning i avtalsförhållandet".

I en dom från år 1987, nr 78, har arbetsdomstolen uttalat att i anställningsförhållanden är arbetstagaren — typiskt sett — ekonomiskt svagare än sin motpart arbetsgivaren. Om arbetstagaren i en tvist med sin arbetsgivare faktiskt inte får ekonomiskt stöd från en facklig organisation är hans ställning alltså liknande den som en konsument intar i tvist med näringsidkare. Arbetsdomstolen tillägger att vid be-

dömningen av om en skiljeklausul skall anses som oskäligen måste dock även andra omständigheter än parternas inbördes ekonomiska styrkeförhållanden beaktas. I det aktuella målet angav domstolen som sådana omständigheter bl.a. arbetstagarens relativt kvalificerade uppgifter med inslag av förtroendeställning i förhållande till arbetsgivaren.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det inte är behövt att föreslå ett lagstiftningsinitiativ med anledning av motionen som alltså avstyrks.

Kurt Ove Johansson och Lars-Erik Lövdén (båda s) yrkar i motion A708 på en översyn av reglerna om arbetstagares rätt till delpension med överväganden om möjlighet för den anställde att få objektivt prövat om en arbetsgivares vägran att gå med på *deltidsarbete för deltidspension* är sakligt grundad.

Det finns inte någon i lag eller avtal fastställd rättighet för arbetstagare att minska arbetstiden för att därmed uppfylla villkoret för delpension. Däremot finns i pensionsavtalen på den offentliga sektorn rekommendationer till de statliga och kommunala arbetsgivarna att så långt möjligt tillgodose önskemål om deltidarbete för delpension. Liknande rekommendationer finns också för arbetsgivarna på den privata sektorn. Utskottet har av motionen inte övertygats om behovet av att härutöver förstärka möjligheten till deltidarbete/arbetstidsminskning. Det får inte heller förbises att en sådan förstärkt möjlighet till deltidarbete och deltidspension i kärva arbetsmarknadslägen kan vändas till påtryckningar på enskilda arbetstagare att mot egen önskan utnyttja denna möjlighet. Utskottet avstyrker mot angivna bakgrund motion A708.

Anna Horn af Rantzien och Lars Norberg (båda mp) föreslår i motion A745 införande i medbestämmandelagen av en *etisk regel beträffande arbetsskyldigheten*. Motionärerna vill ha fastslaget att en arbetstagare inte är skyldig att utföra arbete som

- strider mot lag och goda seder
- innebär en fara för arbetstagarens liv eller hälsa
- anvisats på grund av avtalstolkning i ond tro eller
- eljest strider mot arbetstagarens övertygelse, samvete eller upplevs som förödmjukande för arbetstagaren.

Enligt 34 § MBL har en arbetstagares fackliga organisation tolkningsföreträdare vid tvist om den arbetsskyldighet som gäller för arbetstagaren enligt avtal. Det följer vidare av allmänna rättsgrundsatser att en arbetstagare kan vägra utföra ett arbete som strider mot lag och goda seder, innebär fara för liv och hälsa eller är avtalsstridigt. Däremot kan, om saken ställs på sin spets, en arbetstagare inte åberopa samvetsbetänkligheter eller att arbetet är förödmjukande som grund för vägran att utföra beordrat arbete. Utskottet är inte berett att föreslå en sådan inskränkning i arbetsskyldigheten och avstyrker med det anförda motionen i dess helhet.

Utskottet hemställer

1. beträffande *övergripande utredningar av arbetsrätten*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A17 yrkande 8,
1989/90:A291 yrkandena 1 och 5, 1989/90:A723 yrkande 2,
1989/90:A724 yrkandena 1 och 2, 1989/90:A757, 1989/90:A760
yrkande 1 samt 1989/90:A761 yrkandena 1—3,
res. 1 (m, fp, c)
res. 2 (v)
2. beträffande *negativ föreningsrätt*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A715, 1989/90:A732 yr-
kandena 2 och 3 samt 1989/90:A760 yrkandena 2 och 3,
res. 3 (m, fp, c)
3. beträffande *löneavdrag för fackföreningsavgifter*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A760 yrkande 4,
res. 4 (m)
4. beträffande *MBL och den offentliga sektorn*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A732 yrkande 7 och
1989/90:A760 yrkande 13,
res. 5 (m, fp, c)
5. beträffande *förhandlingar och information i mindre företag*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A760 yrkande 5,
res. 6 (m)
6. beträffande *rätt till inflytande och information oavsett facklig
tillhörighet*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A732 yrkande 1,
res. 7 (fp, c)
7. beträffande *utvidgad förhandlingsskyldighet m.m.*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A724 yrkandena 39 och 40,
res. 8 (v)
8. beträffande *chefsutställningar*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A760 yrkande 14,
res. 9 (m)
9. beträffande *facklig vetorätt*
att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A291 yrkande 4,
1989/90:A711 yrkande 1, 1989/90:A719 i motsvarande del,
1989/90:A723 yrkande 1, 1989/90:A732 yrkande 9 och 1989/90:
A760 yrkande 10,
res. 10 (m, fp, c)
res. 11 (v)
10. beträffande *utredning om konfliktutvecklingen*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A760 yrkande 6,
res. 12 (m)
11. beträffande *åtgärder mot konflikter på bankområdet*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A15,
12. beträffande *fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal*
att riksdagen avslår motion 1989/90:A724 yrkande 43,
res. 13 (v)
res. 14 (m) - motiv

13. beträffande *sympatiåtgärder vid tvister med internationell anknytning*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A724 yrkande 42, 1989/90:A728, 1989/90:A741 och 1989/90:A742,

14. beträffande *begreppet motpart vid sympatiåtgärder*

att riksdagen avslår motion 1989/90:A744,

res. 15 (m) - motiv. - villk. 12

15. beträffande *200-kronorsregeln*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A732 yrkande 12 och 1989/90:A760 yrkande 7,

res. 16 (m, fp, c)

16. beträffande *förbud mot blockad av enmansföretag*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A705 i motsvarande del, 1989/90:A719 i motsvarande del, 1989/90:A721 och 1989/90:A760 yrkande 8,

res. 17 (m, fp, c)

17. beträffande *blockadrätten i övrigt*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A705 i motsvarande del och 1989/90:A760 yrkande 9,

res. 18 (m)

18. beträffande *arbetsrättsliga skadestånd*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:A722, 1989/90:A724 yrkande 41, 1989/90:A732 yrkande 11 och 1989/90:A760 yrkandena 11 och 12,

res. 19 (m, fp, c)

res. 20 (v)

19. beträffande *skiljeklausuler i anställningsavtal*

att riksdagen avslår motion 1989/90:A724 yrkande 21,

res. 21 (v)

20. beträffande *delidsarbete vid delpension*

att riksdagen avslår motion 1989/90:A708,

21. beträffande *etisk regel för arbetsskyldighet*

att riksdagen avslår motion 1989/90:A745.

Stockholm den 4 oktober 1990

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Elver Jonsson

Närvarande: Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Marianne Stålberg (s), Lahja Exner (s), Anders G Högmark (m), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Karl-Erik Persson (vpk), Anna Horn af Rantzien (mp), Eivor Husing (s), Bengt-Ola Rytter (s), Yngve Wernersson (s), Sigge Godin (fp), Gunilla Andersson (s) och Kjell Ericsson (c).

Reservationer

1. Övergripande utredningar av arbetsrätten (mom. 1)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "När motsvarande" och på s. 13 slutar med "framställda yrkanden" bort ha följande lydelse:

1970-talets arbetsrättsliga lagstiftning hade främst som motiv att ge arbetstagarna ett ökat inflytande på beslutsprocessen inom näringsliv och offentlig förvaltning. Det är en viktig princip att människor skall kunna vara med och påverka även på sin arbetsplats. Det ökade inflytandet ger också ett större ansvar för den egna arbetsplatsen. Lagstiftningen har vidare gett möjligheter att ta till vara arbetstagarnas kunskaper och speciella erfarenheter. Men det har under denna tid också ställts många krav på förändringar. Lagstiftningen har kritiserats för stelbenthet och för att den i vissa avseenden lett till byråkratisering och centralstyrning. Ett genomgående drag är att den övervärderar arbetsgivarnas och de fackliga företrädarnas juridiska kompetens. Fortfarande har den viktiga frågan om gränsdragningen mellan medbestämmandet och den politiska demokratin inte kunnat få en tillfredsställande lösning.

Utskottet delar mot den bakgrunden uppfattningen i de föreliggande motionerna att de arbetsrättsliga reglerna nu bör ses över. Översynen bör inte begränsas till medbestämmandeområdet utan ha formen av en total översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Det är önskvärt att reglerna blir så långt möjligt klart och entydigt utformade, samtidigt som det skapas utrymme för en större flexibilitet i tillämpningen som bättre än för närvarande tar hänsyn till både de mindre företagens förhållanden och de enskilda arbetstagarnas rättigheter.

I vad gäller de enskilda arbetstagarna bör översynsarbetet syfta till att stärka deras rätt och öka deras inflytande på den egna arbetsplatsen. Det kan erinras om att arbetsmiljökommissionen har uttalat sig för att möjligheten att öka inflytandet för de enskilda arbetstagarna övervägs i den översyn av arbetsrätten som kommissionen har förutsatt skall komma till stånd.

Revideringen bör vidare utgå från att det skall upprättas en klar gränsdragning mellan den parlamentariska demokratins principer och det fackliga inflytandet. Varken arbetsgivar- eller arbetstagarorganisationer bör via lagstiftningen ha möjlighet att delta i den rent politiska beslutsprocessen.

Utskottet kommer senare i detta betänkande in på ytterligare frågor av stor betydelse för reformarbetet på medbestämmandeområdet. I de

sammanhangen kommer utskottet att närmare redovisa sin syn på den negativa föreningsrätten, den fackliga vetorätten vid entreprenader, företagsblockader, arbetskonflikter och skadestånd m.fl. frågor.

Sammanfattningsvis anser utskottet att den nu förordade översynen av arbetsrättslagstiftningen skall leda till att de enskilda individerna får en starkare ställning, att det dras upp en klar gräns mot den politiska demokratin och att arbetsmarknadens funktionssätt underlättas och villkoren för nyskapande förbättras.

Översynen bör ha en parlamentarisk förankring.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna A724, A727 och A753 i hithörande delar bör delges regeringen.

Av vad ovan anförts framgår att utskottet inte kan ansluta sig till de riktlinjer för en översyn av arbetsrätten som föreslås i vpk-motionerna A17, A291 och A724. Dessa motioner avstyrks i angivna delar.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande övergripande utredningar av arbetsrätten*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:A723 yrkande 2, 1989/90:A757, 1989/90:A760 yrkande 1 och 1989/90:A761 yrkandena 1—3 samt med avslag på motionerna 1989/90:A17 yrkande 8, 1989/90:A291 yrkandena 1 och 5 och 1989/90:A724 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen,

2. Övergripande utredningar av arbetsrätten (mom. 1)

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "När motsvarande" och på s. 13 slutar med "framställda yrkanden" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill med anledning av de föreliggande vpk-motionerna A17, A291 och A724 och deras krav på demokratiska rättigheter på arbetsplatserna för lokala fackföreningar och de anställda anföra följande.

På arbetsrättens område har de senaste decennierna inneburit oerhört mycket av besvikelse och svikna förhoppningar. De stora förväntningar som ställdes på de nya arbetsmarknadslagarna har inte infriats.

Dessutom kan det ifrågasättas om det inte varit riktigare att föra samman arbetsrättslagarna i en lag. I dag brister det ofta i samordningen mellan skyddsombudens arbetsmiljöbevakning å ena sidan och fackstyrelsen och kontaktombudens övriga fackliga arbete å andra sidan.

De flesta fackligt aktiva är i dag rörande ense om att de anställda inte fått den information, det inflytande och det medbestämmande på arbetsplatserna som man hoppades på när MBL och övriga lagar kom.

Det är en politisk huvudfråga att de demokratiska rättigheterna i arbetslivet skall sättas i centrum under 90-talet, i första hand för att

arbetslivets förhållanden bestämmer människors villkor och förutsättningar i samhällslivet. Såsom föreslås i motion A724 av Lars Werner m.fl. (vpk) bör tillsättas en arbetsrättskommission med uppgift att arbeta fram förslag som syftar till att förbättra de anställdas rättigheter och förändra maktstrukturen på arbetsplatserna.

Som mål för kommissionens arbete gör gälla

- att en demokratisk arbetsorganisation skapas
- vuxenstudiestöd för kompletterande utbildning åt korttidsutbildade
- rätt för arbetslaget (motsvarande) att utse lokal arbetsledare
- lagstadgad miniminivå för kompetenshöjande fortbildning inom personalutbildningen
- rätt för den lokala fackföreningen att påverka och förändra arbetsorganisationen vid hälsorisker
- förbud mot ackordslöner vid riskfyllda arbeten
- ökade möjligheter för den anställda att själv påverka sin arbetstakt
- förstärkt inflytande för det lokala facket och de anställda när det gäller arbetsprocesser, investeringar och andra övergripande beslut
- vidgad möjlighet för de offentliganställda att påverka arbetets inriktning, mål och omfattning
- stärkt facklig vetorätt
- obegränsad tillträdesrätt för regionala fackliga förtroendemän till arbetsplatserna
- rätt till fackliga möten på betald tid under förslagsvis tio timmar per år
- garanterad verklig jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsplatserna
- sex timmars arbetsdag med full lön till år 2000.

Kommissionen bör i en sammanhållen lagstiftning föra samman de områden som i dag finns i medbestämmandelagen, arbetsmiljölagen, förtroendemannalagen och lagen om styrelserepresentation för privatanställda. Kommissionen bör också lägga fram förslag till stödåtgärder för uppbyggnad av fungerande regionala arbetsmarknader över hela landet för en allsidig spridning av arbetsplatserna. Slutligen anser utskottet i likhet med motionärerna att det bör göras en kartläggning av behov och fördelning av extra resurser till den offentliga sektorns vård- och omsorgsdelar.

Arbetsrättskommissionen föreslås vara sammansatt av representanter för de fackliga organisationer som bildar en majoritet i kommissionen och i övrigt av representanter för arbetsmarknads-, industri- och finanspolitiken. Till kommissionen kan knytas en referensgrupp med representanter för arbetsgivarna.

Vad utskottet med tillstyrkan av de ovannämnda vpk-motionerna har anfört bör delges regeringen. De i sammanhanget föreliggande yrkandena om översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen i de borgerliga motionerna A723, A757, A760 och A761 har en inriktning som utskottet inte kan ansluta sig till, och dessa yrkanden avstyrks följaktligen.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1990/91:AU6

1. *beträffande övergripande utredningar av arbetsrätten*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:A17 yrkande 8, 1989/90:A291 yrkandena 1 och 5 och 1989/90:A724 yrkandena 1 och 2 samt med avslag på motionerna 1989/90:A723 yrkande 2, 1989/90:A757, 1989/90:A760 yrkande 1 och 1989/90:A761 yrkandena 1—3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen,

3. Negativ föreningsrätt (mom. 2)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "När det" och slutar med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

Den positiva föreningsrätten, dvs. rätten att fritt ansluta sig till och tillhöra en förening, finns inskriven i grundlagen och i MBL. Det borde vara en självklarhet att med rätten att tillhöra en förening följer rätten att inte behöva tillhöra en förening. Så har också föreningsrätten tolkats i ett uttalande av Europakommissionen.

I Sverige är dock rätten att stå utanför en förening ingen självklarhet. Landsorganisationen beslöt visserligen vid 1986 års kongress att ändra sina stadgar så att utträdesrätten i fortsättningen blir ovillkorlig. Det återstår emellertid att se vilket genomslag detta får i praktiken hos de anslutna fackförbunden och hos utanförstående förbund.

Förekomsten av organisationsklausuler i kollektivavtal kan enligt utskottets mening betraktas som en form av yrkesförbud och innebär ett otillbörligt ingrepp i den enskildes integritet och ett avsteg från de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Rätten till arbete liksom den enskildes lagstadgade rättigheter på arbetsplatsen får aldrig göras beroende av huruvida den enskilde arbetstagaren är medlem i en facklig organisation eller ej. Medlemskapet är den enskildes angelägenhet. För att garantera den enskildes frihet att själv välja eller avstå från medlemskap i en facklig organisation bör som föreslås i motionerna den negativa föreningsrätten garanteras i lag som även innefattar förbud mot organisationsklausuler.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker aktuella delar av motionerna A715, A732 och A760.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande negativ föreningsrätt*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A715, 1989/90:A732 yrkandena 2 och 3 samt 1989/90:A760 yrkandena 2 och 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anser *dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med "De i" och slutar med "denna del" bort ha följande lydelse:

Vidare anser utskottet i likhet med de moderata motionärerna att rätten för arbetsgivare att göra avdrag på lön för fackföreningsavgifter knys till en fullmakt från den enskilde arbetstagaren. Återkallas fullmakten skall avdragsrätten således upphöra oavsett de föreskrifter om löneavdrag som kan finnas intagna i det på arbetsplatsen gällande kollektivavtalet. Det kommande lagstiftningsarbetet om negativ för- eningsrätt bör således inkludera en lagreglering av löneavdragsrätten i enlighet med vad utskottet nu med tillstyrkan av motion A760 på denna punkt har anfört.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *löneavdrag för fackföreningsavgifter*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A760 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. MBL och den offentliga sektorn (mom. 4)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Som utskottet" och slutar med "förevarande delarna" bort ha följande lydelse:

I debatten om de anställdas rätt till medbestämmande och den politiska demokratin har från regeringshåll hävdats att förekommande gränsdragningsproblem kan lösas genom avtal. Detta är principiellt felaktigt. Frågor som gäller gränsdragningen mellan förhandlingsrätten och den politiska demokratin får inte hänvisas till avgörande genom avtal mellan arbetsmarknadens parter.

Gränsdragningsfrågan bör med hänsyn till det sagda bli föremål för en utredning med sikte på att man uppnår en klar gränsdragnings mellan den politiska demokratin och de anställdas förhandlingsrätt. Vad utskottet anförde i betänkandet AU 1981/82:4 i detta ämne, när det gäller beslutsprocessen i kommuner och landsting, kan vara utgångspunkt för översynen, dock att denna nu bör omfatta hela den offentliga sektorn. Översynen skall alltså omfatta även det statliga området, inkl. frågan om formerna för de statsanställdas medbestämmande vid beredningen av regeringsärendena.

Utskottet tillstyrker med det anförda de föreliggande yrkandena i motionerna A732 och A760.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *MBL och den offentliga sektorn*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A732 yrkande 7

6. Förhandlingar och information i mindre företag (mom. 5)

Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), och Mona Saint Cyr (m)
anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 18 som börjar med "När
liknande" och slutar med "förevarande delen" bort ha följande lydelse:

MBL tillämpas inte så att information och förhandlingar i de små
företagen kan ske direkt med de anställda. På många små arbetsplatser
företräds de anställda i stället av en facklig ombudsman, som ofta har
begränsade möjligheter att sätta sig in i förhållandena på den enskilda
arbetsplatsen. Det kan därför förekomma att väsentlig information når
de anställda först långt efter det att arbetsgivaren har fullgjort sin
lagstadgade informations- och förhandlingsskyldighet gentemot den
fackliga organisationen.

En ändring bör enligt utskottets mening komma till stånd i detta
hänseende. Det bör uppdras åt regeringen att inom ramen för dess
arbetsrättsliga beredningsarbete pröva nya modeller för fullgörande av
förhandlings- och informationsskyldigheten med beaktande av vad som
har anförts i motion A760.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. *beträffande förhandlingar och information i mindre företag*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A760 yrkande 5 som
sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Rätt till inflytande och information oavsett facklig tillhörighet (mom. 6)

Elver Jonsson (fp), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell
Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar med
"Utskottet erinrar" och slutar med "behandlade delen" bort ha följande
lydelse:

Utskottet instämmer med folkpartiet i att det behövs ett vidgat
minoritetsskydd inom arbetsrätten. Detta skall ha till syfte att ta till
vara små, inte kollektivavtalsbärande organisationers intressen liksom
enskilda medlemmars samt inte fackligt anslutna arbetstagares intres-
sen. I detta avseende bör förhandlingsskyldigheten enligt 11 § i de s.k.
företagsledningsfrågorna gälla mot alla organisationer utan hänsyn till
om de har avtal eller inte. Det förutsätts därvid att organisationens
medlemmar på arbetsplatsen i någon väsentlig omfattning berörs av
frågan. Arbetsledningsfrågor som berör enskilda fall bör leda till att
arbetsgivaren blir skyldig att i förväg informera varje enskild anställd.

Är den enskilde fackligt organiserad skall organisationen ha rätt till överläggning med arbetsgivaren. Förändras MBL på detta sätt förenklas beslutsprocessen utan att man försämrar det kollektiva inflytandet via fackföreningarna samtidigt som minoritetsorganisationernas och de enskilda medlemmarnas inflytandemöjligheter ökar.

I 13 § MBL föreskrivs att arbetsgivaren är förhandlingsskyldig gentemot facklig organisation som inte är kollektivavtalsbärande om frågan särskilt berör arbets- och anställningsförhållanden för arbetstagare som är medlem i organisationen. Vid arbetsdomstolens tolkning av 13 § MBL har det förkommit fall då en fråga har bedömts vara kollektiv men när det i själva verket har rört enskilda arbetstagares individuella förhållanden. Förhandlingsrätt enligt 13 § MBL har inte då kunnat åberopas. I dessa fall synes lagstiftningen leda till att den kollektivavtalsbärande organisationen skall anses företräda samtliga anställda. Utskottet menar att detta är klart otillfredsställande.

Med tillstyrkan av motion A732 (fp) i denna del föreslår utskottet således att riksdagen av regeringen begär ett lagförslag i enlighet med nu angivna riktlinjer.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *rätt till inflytande och information oavsett facklig tillhörighet*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A732 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Utvidgad förhandlingsskyldighet m.m. (mom. 7)

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med "Av motionärernas" och slutar med "redovisade delarna" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar vänsterpartiets uppfattning att arbetsgivarnas primära förhandlingsskyldighet enligt 11 § MBL även bör omfatta viktigare beslut, eftersom många beslut som fattas av företagsledningen kan vara viktiga för de fackliga organisationerna utan att de innebär en viktigare förändring.

Vidare anser utskottet liksom vänsterpartiet att förenings- och förhandlingsrätten bör utsträckas att gälla även arbetssökande. Som det är för närvarande kan arbetsgivarna systematiskt diskriminera fackligt organiserade arbetssökande. Med den utvidgade förhandlingsrätten får den lokala fackliga organisationen bättre möjligheter att påverka t.ex. ingångslönen för sådana arbetssökande.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *utvidgad förhandlingsskyldighet m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A724 yrkandena 39 och 40 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Chefstillsättningar (mom. 8)

1990/91:AU6

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Frågan om" och slutar med "föreliggande delen" bort ha följande lydelse:

Tillsättandet av chefer betraktas numera som en sådan viktig förändring av verksamheten som omfattas av förhandlingsskyldigheten i MBL. Som framhålls i motion A760 kan denna ordning starkt ifrågasättas.

En chef kan betraktas som arbetsgivarens förlängda arm och företrädar ofta arbetsgivaren i förhandlingar med de anställda och/eller deras organisationer. Eftersom arbetsgivaren har det yttersta ansvaret för verksamheten måste det vara hans rätt att utse den som skall vara chef och företräda honom. Detta hindrar givetvis inte samråd med eller information till de fackliga representanterna — under förutsättning att kravet på sekretess av hänsyn till dem som söker chefsbefattningarna kan upprätthållas.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utskottet med tillstyrkan av motionen i denna del att regeringen får i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att tillsättandet av chef inte skall omfattas av förhandlingsskyldigheten enligt MBL.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *chefstillsättningar*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A760 yrkande 14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

10. Facklig vetorätt (mom. 9)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "Motionsyrkanden med" och slutar med "angivna delarna" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att det är betänkligt att vetorätsreglerna ibland används av de fackliga organisationerna för att försöka stoppa även seriösa entreprenörers verksamhet. Detta drabbar särskilt enmansföretagen och innefattar därigenom ett hot mot etableringsfriheten. Dessa företagare bör ges bättre förutsättningar för sin näringsutövning på entreprenadområdet genom ändringar i MBL, så att de påtalade missförhållandena kan undanröjas. Regeringen bör lägga fram förslag härom med ledning av vad som anförts i motionerna A224, A717, A719, A727, A739 och A753 (m, fp, c). Yrkandena i vpk-motionerna A291 och A711 om facklig vetorätt vid större förändringar i företagen avstyrks.

9. beträffande *facklig vetorätt*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:A719 i motsvarande del, 1989/90:A723 yrkande 1, 1989/90:A732 yrkande 9 och 1989/90:A760 yrkande 10 samt med avslag på motionerna 1989/90:A291 yrkande 4 och 1989/90:A711 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Facklig vetorätt (mom. 9)

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "Motionsyrkanden med" och slutar med "angivna delarna" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med vpk-motionerna A291 och A711 i att den fackliga vetorätten bör utvidgas. Detta gäller inte minst vid köp och försäljning av företag samt vid investeringar i företag i Sverige och utomlands. En sådan åtgärd behövs som ett led i strävandena att få kontroll över den tilltagade transnationaliseringen och därmed följande risker för utarmning av det svenska näringslivet. Riksdagen bör av regeringen begära lagförslag till vidgad vetorätt. Det anförda bör delges regeringen.

Föreliggande yrkanden i de borgerliga motionerna om att begränsa eller avskaffa fackets nuvarande vetomöjligheter enligt MBL avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *facklig vetorätt*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A291 yrkande 4 och 1989/90:A711 yrkande 1 samt med avslag på motionerna 1989/90:A719 i motsvarande del, 1989/90:A723 yrkande 1, 1989/90:A732 yrkande 9 och 1989/90:A760 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Utredning om konfliktutvecklingen (mom. 10)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 24 börjar med "Utnyttjandet av" och på s. 25 slutar med "A15 (mp)" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i anslutning till motion A760 (m) anföra följande:

Med rätten att vidta stridsåtgärder och lagstiftarens förtroende för parterna att själva besluta om arten och omfattningen av stridsåtgärder följer ett ansvar för att dessa står i rimlig proportion till det resultat man väntar sig att uppnå.

En ytterligare förutsättning för statsmakternas inställning är att det råder balans mellan parterna på arbetsmarknaden i den meningen att en stridsåtgärd från den ena parten kan mötas med motåtgärder från den andra parten. Så är inte längre fallet.

Under senare år har den fackliga stridsrätten utnyttjats på ett sätt som ger anledning till oro. Strejkenägenheten är högre än tidigare. Konflikterna får allvarigare konsekvenser än tidigare för hela samhället på grund av dess ökade komplexitet och sårbarhet.

Till principerna för fackliga stridsåtgärder hör att tredje man i görligaste mån skall hållas utanför konflikterna, men på större delen av den offentliga sektorn kan denna princip över huvud taget inte upprätthållas. De offentliga arbetsgivarna är i stort sett okänsliga för konfliktens ekonomiska verkningar som kan överföras på skattebetalarna. Å andra sidan kan de offentliga arbetsgivarna inte besvara en omfattande strejk med en motsvarande lockout, eftersom en sådan åtgärd i första hand inte drabbar dem själva utan vitala samhällsfunktioner.

Framför allt som ett utslag av de stigande spänningarna mellan de offentliganställdas och de privatanställdas organisationer har konflikter till följd av fackliga gränsdragningstvister blivit vanligare. I dessa konfliktssituationer kan arbetsgivaren inte påverka konfliktens utgång utan har bara att tillhandahålla slagfältet.

Regeringen tillsatte i våras en utredningsman med uppgift att överväga möjliga åtgärder för att förbättra förhandlingsformer och spelregler på den svenska arbetsmarknaden. Det kan inte begäras att utredningsmannen med det kortfristiga uppdrag det här gäller skall kunna närmare överväga den omfattande problematik som ovan skisserats, utan behovet av en grundlig belysning av konfliktutvecklingen kvarstår. Den i det föregående begärda parlamentariska utredningen bör få i uppdrag att närmare studera konfliktutvecklingen och lägga fram förslag till åtgärder, exempelvis förlängda varseltider, särskilda medlingsinsatser, stärkt medlemsdemokrati etc.

Med det anförda tillstyrker utskottet motion A760 på denna punkt samtidigt som motion A15 (mp) om konflikträtten på bankområdet avstyrks.

Vad utskottet anfört bör delges regeringen.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *utredning om konfliktutvecklingen*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A760 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal (mom. 12)

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar med "Med anledning" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Fredsplikten enligt 41 § MBL bör endast gälla i frågor som uttryckligen är reglerade i kollektivavtal. Det är inte godtagbart att fredsplikt kan utsträckas på ett helt oförutsebart sätt genom en s.k. tyst reglering i kollektivavtalet. Med biträdande av motion A724 i aktuell del föreslår utskottet att riksdagen av regeringen begär förslag till lagändring på denna punkt.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal*
att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A724 yrkande 43
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

14. Fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal (mom. 12, motiveringen)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar med "Med anledning" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Yrkandet i vpk-motionen A724 om fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal avstyrks.

15. Begreppet motpart vid sympatiåtgärder (mom. 14, motiveringen)

Under förutsättning av bifall till reservation 12

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 25 börjar med "Också motion" och slutar med "föreliggande yrkandet" bort ha följande lydelse:

Även i detta fall hänvisar utskottet till den i det föregående begärda utredningen om konfliktutvecklingen. Någon åtgärd med anledning av motion A744 (fp, m) kan därmed inte anses vara påkallad.

16. 200-kronorsregeln (mom. 15)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Vad härefter" och slutar med "begärda lagändringen" bort ha följande lydelse:

Den nuvarande begränsningen av skadeståndet till 200 kr. infördes redan år 1928. Beloppet var på den tiden en kännbar påföljd. I dag är detta belopp försumbart. Utskottet anser att skadestånden skall kunna differentieras i förhållande till de vilda strejkernas svårighetsgrad och därmed ge möjlighet att tydligt markera rättsstridigheten av dessa

stridsåtgärder. En sådan normering av skadestånden bör i sin tur vara till stöd för att upprätthålla respekten för träffade avtal. Utskottet vill i detta sammanhang inte uttala sig om någon fixerad beloppsgräns.

Med anförda tillstyrker utskottet yrkandena i motionerna A732 (fp) och A760 (m) och lägger i det följande fram förslag till lagändring.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande 200-kronorsregeln

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A732 yrkande 12 och 1989/90:A760 yrkande 7 antar följande

Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

Härigenom föreskrivs att 60 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Reservanternas förslag

60 §

Om det är skäligt kan skadestånd sätas ned eller helt falla bort.

Är någon skadeståndsskyldig enligt denna lag, kan skadeståndets belopp nedsättas i förhållande till vad som annars skulle ha utgått, om det är skäligt med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende på tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevållandes tillgångar eller omständigheterna i övrigt. Fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet kan också medges.

I mål om skadestånd för arbetstagares deltagande i en olovlig stridsåtgärd skall domstolen, om arbetskonflikten ännu pågår och om domstolen finner den olovlig, så snart som möjligt

Vid bedömande enligt första stycket av arbetstagares skadeståndsskyldighet för deltagande i olovlig stridsåtgärd skall särskild hänsyn tagas till omständigheter som har framkommit vid överläggning enligt 43 § och verkningarna av överläggningen.

1. ålägga arbetstagarna att återgå till arbetet och

2. om det bedöms lämpligt för att undanröja orsakerna till arbetskonflikten, besluta att en ny överläggning enligt 43 § genast efter återgång till arbete skall tas upp under ledning av en förlikningsman.

Arbetstagare som senast i samband med en första överläggning enligt 43 § varaktigt har återgått till arbetet får åläggas skadestånd bara om det finns skäl till det.

Högre skadestånd än tvåhundra kronor får inte åläggas en arbetstagarare för deltagande i en olovlig stridsåtgärd. Denna begränsning gäller dock inte, om arbetstagararen underlåter att följa ett åläggande av domstolen om återgång till arbetet och stridsåtgärden med hänsyn till omständigheterna måste betraktas som särskilt allvarlig eller anmärkningsvärd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991. De nya bestämmelserna tillämpas när skadeståndsskyldigheten har uppkommit efter ikraftträdandet. I annat fall tillämpas paragrafen i sin äldre lydelse.

17. Förbud mot blockad av enmansföretag (mom. 16)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 27 som börjar med "När likartade" och slutar med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Det har i princip överlåtits till parterna på arbetsmarknaden att bestämma vilka stridsåtgärder som i olika lägen skall tillgripas. Med denna frihet följer emellertid ett ansvar för att en så ingripande stridsåtgärd som blockad står i rimlig proportion till de resultat man vill uppnå. Utskottet menar för sin del att blockad av enmansföretag och företag, i vilka endast familjemedlemmar arbetar, sett mot den bakgrunden är en omotiverad facklig stridsåtgärd som bör förbjudas i MBL. Förslag till en sådan lagändring bör av regeringen läggas fram för riksdagen.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *förbud mot blockad av enmansföretag*
att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A705 i motsvarande del, 1989/90:A719 i motsvarande del, 1989/90:A721 och 1989/90:A760 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

18. Blockadrätten i övrigt (mom. 17)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 27 som börjar med "Av samma" och slutar med "och A760" bort ha följande lydelse:

Med rätten att vidta stridsåtgärder och lagstiftarens förtroende för parterna att själva besluta om art och omfattning av dessa åtgärder följer som tidigare framhållits att åtgärderna står i rimlig proportion till det resultat man väntar sig att uppnå. Alla fackliga organisationer har inte förmått leva upp till detta ansvar.

Mot den bakgrunden bör regeringen få i uppdrag att snarast lägga fram förslag som utöver ett förbud mot blockad av enmansföretag och företag i vilka endast familjemedlemmar arbetar i övrigt begränsar blockader mot företag utan att man därmed kränker arbetsmarknadsparternas eljest grundlagsskyddade rätt att vidta stridsåtgärder.

Vad utskottet anfört i anslutning till motionerna A705 och A760 bör bringas till regeringens kännedom.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffade *blockadrätten i övrigt*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A705 i motsvarande del och 1989/90:A760 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

19. Arbetsrättsliga skadestånd (mom. 18)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Sigge Godin (fp) och Kjell Ericsson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar med "När det" och slutar med "hithörande delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet har samma uppfattning som motionärerna att de arbetsrättsliga skadestånden ofta inte står i rimlig proportion till den uppkomna skadan. Den arbetsrättsliga lagstiftningen är numera ett omfattande regelverk med ett dussintal lagar, vartill kommer den reglering som sker genom kollektivavtalen. Det är svårt att överblicka ett så omfattande regelsystem och efterleva det i alla dess detaljer. Inte minst gäller det om mindre företag, som av naturliga skäl inte kan ha tillgång till egen arbetsrättslig expertis. Genom att avdragsrätten slopats har de höga skadestånd som utkrävs fått många gånger orimliga konsekvenser för framför allt de mindre företagen. Skadestånd utkrävs ofta även för bagatellartade förseelser.

Konsekvenserna av denna utveckling bör nu bli föremål för en analys med sikte på behövliga förändringar i lagstiftningen. I samband härmed bör även uppmärksammas de s.k. informella skadestånden. Det får ankomma på regeringen att bestämma i vilken form detta översynsarbete skall bedrivas.

Av det ovan anförda följer att utskottet inte kan biträda yrkandet i vpk-motionen A724 om nya grunder med syfte att höja skadeståndsnivåerna.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *arbetsrättsliga skadestånd*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:A722, 1989/90:A732 yrkande 11 och 1989/90:A760 yrkandena 11 och 12 samt med avslag på motion 1989/90:A724 yrkande 41 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar med "När det" och slutar med "hithörande delar" bort ha följande lydelse:

De allmänna skadestånd som nu döms ut när företagen åsidosätter lag och avtal bör höjas och göras progressiva på så sätt att de står i relation till företagets omsättning. Belopp över viss nivå bör tillfalla statskassan. Utskottet tillstyrker sålunda motion A724 på denna punkt, medan yrkandena i aktuella borgerliga motioner i syfte att minska eller helt slopa de allmänna skadestånden avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 18 bort ha följande lydelse:

18. beträffande *arbetsrättsliga skadestånd*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A724 yrkande 41 samt med avslag på motionerna 1989/90:A722, 1989/90:A732 yrkande 11 och 1989/90:A760 yrkandena 11 och 12 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. Skiljeklausuler i anställningsavtal (mom. 19)

Karl-Erik Persson (v) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 29 som börjar med "Möjlighet finns" och på s. 30 slutar med "alltså avstyrks" bort ha följande lydelse:

De möjligheter som 36 § avtalslagen ger domstolarna att åsidosätta skiljeklausuler i enskilda anställningsavtal är för snäva, och utskottet anser liksom vänsterpartiet att sådana klausuler endast kan godtas om de har föreskrivits i kollektivavtal. Med tillstyrkan av motion A724 (vpk) föreslår utskottet att riksdagen av regeringen begär ett lagförslag med denna inriktning.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. beträffande *skiljeklausuler i anställningsavtal*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:A724 yrkande 21 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. Rätt till inflytande och information oavsett facklig tillhörighet (mom. 6)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anför:

Det intresse för att stärka de enskilda arbetstagarnas inflytande på arbetsplatserna som kommer till uttryck i motion A732 (fp) är ett huvudmotiv för vårt krav på en omprövning av arbetsrätten och —

som ett första steg — i vårt yrkande i reservation 6 om åtgärder med den inriktningen i de mindre företagen.

1990/91:AU6

2. Sympatiåtgärder vid tvister med internationell anknytning (mom. 13)

Karl-Erik Persson (v) anför:

Eftersom regeringen har utfäst sig att redan i höst lägga fram en proposition om ändring i MBL med anledning av det s.k. Britannia-målet anser jag att det inte är nödvändigt att vidhålla yrkandet i vår partimotion A724 om ett riksdagsinitiativ i ärendet. Jag utgår från att förslagen i den kommande propositionen skall innebära en tillfredsställande lösning på detta angelägna fackliga problem och att en ändrad lagstiftning kan börja gälla utan omgång.

3. 200-kronorsregeln (mom. 15)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Mona Saint Cyr (alla m) anför:

Vi vill här erinra om att moderata samlingspartiet i partimotion 1989/90:Fi66 med anledning av vårens kompletteringsproposition föreslog en höjning av skadeståndstaket vid olovliga stridsåtgärder till 5 000 kr., dvs. det belopp som regeringen ansåg lämpligt vid framläggande av förslagen om allmänt lönestopp (prop. 1989/90:114).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Motionerna	1
Motioner väckta under allmänna motionstiden januari 1990	1
Motioner väckta med anledning av proposition 1989/90:95 om allmänt lönestopp	5
Medbestämmandelagen	6
Utredning om förhandlingsformer och spelregler på arbetsmarknaden	7
Utskottet	7
Inledning	7
Allmänna arbetsrättsliga frågor	7
Övergripande utredningar av arbetsrätten	7
Negativ föreningsrätt m.m.	14
Förhandlings- och informationsrätten	15
MBL inom offentlig sektor	15
Förhandlingar och information i privata företag ...	17
Chefstillsättningar	19
Facklig vetorätt vid entreprenader	20
Fredspliktsbestämmelserna	21
Företagsblockader	26
Arbetsrättsliga skadestånd	27
Övriga frågor	29
Hemställan	31
Reservationer	33
1. Övergripande utredningar av arbetsrätten (m, fp, c) ..	33
2. Övergripande utredningar av arbetsrätten (v)	34
3. Negativ föreningsrätt (m, fp, c)	36
4. Löneavdrag för fackföreningsavgifter (m)	37
5. MBL och den offentliga sektorn (m, fp, c)	37
6. Förhandlingar och information i mindre företag (m) .	38
7. Rätt till inflytande och information oavsett facklig tillhörighet (fp, c)	38
8. Utvidgad förhandlingsskyldighet m.m. (v)	39
9. Chefstillsättningar (m)	40
10. Facklig vetorätt (m, fp, c)	40
11. Facklig vetorätt (v)	41
12. Utredning om konfliktutvecklingen (m)	41
13. Fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal (v)	42
14. Fredsplikten vid s.k. tyst reglering i avtal (m)	43
15. Begreppet motpart vid sympatiåtgärder (m)	43
16. 200-kronorsregeln (m, fp, c)	43
17. Förbud mot blockad av enmansföretag (m, fp, c)	45
18. Blockadrätten i övrigt (m)	46
19. Arbetsrättsliga skadestånd (m, fp, c)	46
20. Arbetsrättsliga skadestånd (v)	47
21. Skiljeklausuler i anställningsavtal (v)	47

Särskilda yttranden	48	1990/91:AU6
1. Rätt till inflytande och information oavsett facklig tillhörighet (m)	48	
2. Sympatiåtgärder vid tvister med internationell anknytning (v)	48	
3. 200-kronorsregeln (m)	48	

